

Адриан Рогоз

Ориана, аз и Джеми 1, 2, 3...

На необикновения Оскар Лемнару, чийто (вероятно
единствен) ученик бях аз.

Авторът

Всичко, което ми се случи, е последица от съдбоносната ми среща с Ориана. Вярвам, че можете да разберете чувствата, които изпитвам към нея. Несъмнено е обаче, че поведението на това момиче е възмутително, дразнеща е всяка негова постъпка. Завладя мислите ми и преобърна душевната ми нагласа, както магнитно поле от 10 000 ерстеда въздейства върху една желязна стърготинка. Даже само това сравнение е достатъчно да изрази плачевното състояние на духа ми. И на всичко отгоре се чувствавам щастлив, при все че тя без угризения на съвестта стъпка цялата ми гордост на ерген, неприветлив и способен да устои на най-неотразимите кинозвезди. Ориана до известна степен е тяхна противоположност и все пак, щом ме е пленила, това значи, че за мен тя е „фаталната жена“. А дори не положи усилия, за да постигне този резултат. Всичко стана съвсем естествено, като по закона, според който стъпиш ли на хлъзгав склон, ще се търкулнеш.

На такъв склон стъпих в онзи майски ден, в който професор Василе Никодим, директорът на Института по молетроника, където работех, ме повика в кабинета си. Без с нищо да ми подсказже още в самото начало, че ще играе в биографията ми ролята на „оръдие на съдбата“, той се усмихна пленително:

– Драги Бърла, струва ми се, че си доста уморен.

Думите му никак не ме изненадаха. Много месеци бях работил върху теоретичното обосноваване на няколкогодишни опити и бе възможно да съм поотслабнал.

– Все още издържам – отговорих аз. – Но да знаете, че няма да взема сега отпуск.

– Добре – засмя се той в добро настроение. – Щом искаш да си пазиш отпуската, ще ти дам една седмица от моята, за да се проветриш на планина.

Този весело-хаплив тон ме накара да се замисля.

– Защо ми се подигравате? – засегнах се аз. – Моят спорт е плуването и не искам да пропиляя нито един ден.

Ако знаех, че през тази година щях да видя морето само на илюстрирана картичка...

– Момчето ми – зафамилиарничи директорът, – защо е толкова трудно да се разбере човек с вас? Забрави думата „трупане“. Пошегувах се. Даже сприхавостта ти е още едно доказателство, че трябва да си починеш... и то независимо от лятната отпуска. Ти свърши добра работа. Сега, след като приключи, мога да ти го кажа открито...

– Другарю Никодим – промълвих аз.

– Твоите изследвания са чудесни.

– Отрупват ме с похвали – измънках аз все по-объркан.

– Да, отрупвам те...

Този път смехът му прозвуча мекфистофелски. Не можах да се въздържа:

– Моля ви да ми кажете открито. Усещам, че ми готвите някаква изненада...

Не добавих „неприятна“, както имах намерение, но навярно гласът ми е бил красноречив.

– Я го виж ти – ядоса се директорът. – Аз го хваля, а той си прави песимистични предвиждания. Е добре, така е, другарю Бърла – изрече със сериозен глас човекът зад бюрото, – приготвих ти една изненада. Известно време ще работиш в друг институт.

Настръхнах, после викнах възмутен:

– Значи, ме хвалите, за да ме изгоните.

Сега директорът се засмя с младежки глас:

– Някъде четох, че през последните години от живота си великият Айнщайн, който бил изцяло погълнат от проучванията, препаднал панталоните си с връв. Приблизително дотам си стигнал и ти. Мислите ти, които нямат пряка връзка с кибернетиката, сякаш са вързани с връв.

Проявих безразличие и към духовитостта на директора, и към честта да бъде сравняван с Айнщайн, що се отнася до връвта.

– Но аз не искам да напускам нашия институт.

– Няма да го напуснеш. Ще го представяш другаде. И се надявам, че няма да ни посрамиш.

– И къде ще ме пратите на заточение? – опитах с хумор да посрещна съдбата си.

– Мястото на „заточението“ – каза Никодим с глас, с който се изрича присъда, е ИМБ, тоест Институтът за макромолекулярна биохимия.

Останах със зинала уста.

– Какво общо има молекулната с макромолекулите?

– Поискаха ми специалист, който да им монтира и да ръководи голям „електронен мозък“.

– Но тази работа... – опитах се да възразя, обаче от възмущение думите замряха в гърлото ми.

– Тази работа може да я свърши всеки човек с висше образование. Това искаше да кажеш, нали? Следователно ти ще я свършиш още по-добре, все едно че си играеш. През останалото време...

– През останалото време? – хванах се за тези думи като удавник за

сламка. – Ще работя тук, у нас.

– Не, ще работиш там, при тях. А сега слушай внимателно: ние те подготвихме, дадохме ти възможност да учиш, да експериментираш, и ето че улови една от безкрайните нишки на новото. Хвани се за нея! Може да е истински извор. Там върху безгранична площ ще можеш да правиш проучвания с новите инструменти. Имаш най-големите възможности да стигнеш до интересни открития. След известно време, ако посещението ти при тях се окаже неплодоносно, ще можеш да се върнеш.

Не повярвах нито за миг, че решението, взето от Никодим, е за моето добро. Все пак трябваше да се преместя оттатък. И понеже бях решил да се върна веднага след монтирането на „мозъка“, не взех отпуската, която ми беше предложена.

„Макромолекулите“ (така наричах мислено хората на новото ми работно място) ме приеха с отворени обятия. Обаче аз продължавах да се държа като заточеник и се показах твърде малко податлив на тяхната любезност. Още повече че веднага се залових за работа, за да забравя неприятностите. Монтирането и пускането в действие на „мозъка“ ме погълнаха изцяло и след няколко месеца работа нямах какво повече да правя, така да се каже. Сиреч можех да следя операциите, извършвани от внушителния „мозък“, но това според мен значеше да загубя квалификацията си. За да си служиш с радиото, не е необходимо да си радиотехник, нито пък, за да работиш на рентгенов апарат, е потребно да си физик. Не е ли това едно от чудесните свойства на науката? Това, което вчера изглеждаше утопично и тайнствено, днес разкрива същността си благодарение на гениални учени, за да навлезе утре в областта на обичайната техника и да се превърне в благо за общо ползване. Следователно отидох при новия си директор, един необикновено смешен човек. Докато аз бях много висок, той беше твърде нисък. Мисля, че го превишавах с около три глави. „Не би могло да се избере по-подходящ «цар на макромолекулите»“ – си казах развеселен. Още през първите дни забелязах, че всички, които работеха в института, се отнасяха с голямо уважение към него. Казваше се Октавиан Гряву. Бях чул, че знае девет езика, че притежава вечно кипящ ум и че благодарение на значителни постижения в областта на макромолекулите бил смятан от колегите си в целия свят за знаменитост.

– Вече си монтирал „мозъка“! – каза ми той, сякаш отгатна мислите ми. – Браво! Направи го сравнително бързо.

– Можете да го приемете, когато пожелаете.

Погледнах го, леко смутен от разликата във височината ни. Беше силно плешив, имаше живи и проникателни очи и припрени движения. Като прекоси почти бегом огромния си кабинет, той дойде при мене. Бутна ме в едно широко кресло, така че разликата във височината ни почти изчезна. После ме стрелна с поглед:

– Посвети ли нашите хора в тайните на машината?

– Ще го сторя от утре. Никак не е трудно. Именно затова дойдох при вас... След като привърша всичко, смятам, че мога да се върна в нашия институт... – добавих аз с невинно изражение.

Опипвах почвата.

Професор Гряву подскочи като ужилен и толкова рязко, че се изплаших. Той извади очилата от горното джобче на самото, постави ги на носа си и ме погледна така, сякаш бях твърде малък за невъоръженото

око. „Ето, рекох си, сега ще започне да изхвърля пламъци из ноздрите.“

– Ако не ме лъже паметта – спокойно обаче произнесе директорът, – ние се разбрахме с Никодим да ти каже какво очакваме от тебе.

– Съобщи ми каква задача имам да изпълнявам тук и аз ще я изпълня. Същевременно другарят професор Никодим уточни, че мога да се върна в Института по молетроника...

Постарах се да привърша изречението с многоточие, защото поизопачих мисълта на бившия си директор. Гряву обаче веднага допълни думите ми:

– Ако посещениято ти тук се окаже неплодоносно.

– Така е – преглътнах на сухо.

– И ти смяташ, че след като пуснеш „мозъка“ и подготвиш няколко души, нямаш какво повече да правиш при нас?

Гледаше ме учудено, сякаш изведнъж беше открил кой знае колко странен полимер.

– Другарю директор – продумах с доста глупаво въодушевление, – нямам необходимите качества, за да преценявам изследванията, предприети от института, който ръководите. Обаче си представям... искам да кажа... убеден съм, че тук се осъществяват безкрайно ценни разработки...

– Благодаря! – прекъсна ме Гряву, в чийто глас долових известно отегчение, за да не кажа нещо повече. – Убеден си, че при нас е много интересно, но... Следва едно „но“, нали?

– Наистина – отговорих колкото се може достойно. – Родил съм се почти едновременно с кибернетиката. Роботите бяха божествата на мое детство. Мечтаех да създавам електронни машини. Останах верен на мечтите си. Учих, трудих се... държавата инвестира пари в мене (не можех да се въздържа да не добавя с известно лицемерие). И ето че завърших факултета между първенците.

– Да, е и?! – попита ме директорът. Изглежда, търпението му се беше изчерпало.

– Какво „и“? – отвърнах, изненадан на свой ред. – Не разбрахте ли, че кибернетиката е моят живот?

– А ти, другарю Бърла, да не си въобразяваш, че сме те повикали при нас, за да играеш на кегли?

– Понеже ме принуждавате, ще ви кажа откровено какво мисля.

Станах тържествено от креслото.

– Моля! – покани ме Гряву и ме бутна да седна обратно.

– Тук, при вас, бих вършил някаква странична работа... Искам да

не ме разбирате погрешно: бих вървял по страничен път според моите разбирания. А аз желая да следвам главната линия в развитието на науката, на която съм се посветил...

– И коя е тази главна линия, можеш ли да ми кажеш? – омикна изведнъж директорът.

– С удоволствие – отговорих аз въодушевен. Нещо от поведението на събеседника ми ме караше да се надявам, че ще го убедя. И за да не му изглеждам като човек, закостенял в своята специалност, продължих:

– По-добре от мене знаете колко милиарда неврони има в човешкия мозък. За съжаление „електронните мозъци“ са все още далече от постиженията на природата.

– Нищо не ни пречи да ги достигнем и ние.

– Нашият девиз е: максимално миниатюризиране! Но такива основни проучвания могат да се предприемат само в Института по молекулоника...

– Младежо, ти си късоглед! – викна директорът.

Обаче не успя да каже повече, защото единият от телефоните на бюрото му започна да звъни.

Лицето на Гряву, което досега изразяваше смайване, вероятно предизвикано от „късогледството“ на събеседника му, изведнъж стана сериозно и съсредоточено. Интересуваше ме какво му съобщиха, но едностранните му отговори само разпалиха любопитството ми. Това, което разбрах, беше, че се е случило нещо странно с някакъв селенолог.

„Защо да стоя повече! – помислих си най на края. – Сега няма да измъкна нищо от «царя на макромолекулите». Ще дойда друг път или по-скоро ще помоля Никодим да уреди положението ми.“

– Аз си тръгвам, другарю директор – промълвих и се отправих към вратата.

– Само един миг – рече Гряву, без да изпуска телефонната слушалка. – Иди и побеседвай с другаря академик Погор.

Тази препоръка беше направена с толкова естествен глас, че аз отговорих неволно:

– Разбрах. – И напуснах кабинета му.

Едва навън събразих колко са странни последните думи на директора. „Навярно го е смутило съобщението, получено по телефона“ – рекох си аз. И наистина какъв смисъл имаше да разговарям по личен въпрос с академик Погор, когото в същност не познавах?

Вървях разсеян и потиснат от жестоката съдба, както ми се стори тогава, без да схващам, че в моето търкаляне по „хлъзгавия склон“ се

намирах на няколко крачки от дъното на пропастта. Прекосих коридора и стигнах до щанда с книги на института.

– Къде е академик Погор? – попитах книжаря и по навик започнах да разглеждам книгите, наредени върху масата.

– Изчерпа се – отговори човекът и ме погледна съчувствено.

– Не е възможно, много ми е необходим – отговорих разсеяно, докато разлиствах един труд по бионика, излязъл наскоро.

Чак сега долових недоразумението и се засмях. Възрастният продавач на книги помисли, че се съмнявам в думите му.

– Възможно е да намеря един екземпляр.

– Жив ли?

– Тоест как?

– Ами от плът и кръв. Аз търся самия академик Погор, а вие помислихте, че ми е необходим негов труд.

– А! – рече той разочарован и докато подреждаше с неудоволствие книгите, които бях разместил, добави: – Вървете направо и се качете на четвъртия етаж.

Тръгнах и тъкмо се канех да отворя вратата, която разделяше две секции, намиращи се на същия коридор...

– На четвъртия етаж, някъде вляво – викна допълнително човекът.

– Благодаря! – отговорих и натиснах дръжката на бравата, обаче преди да дръпна вратата към себе си, тя сама се отвори и ме хлопна по главата.

Ударът беше толкова силен, че видях звезди посред бял ден, макар и да бях убеден, че много от тях принадлежат към други астрални видове.

Несъмнено се досещате кой действаше с такава враждебност срещу мене. Беше Ориана Йонеску, която, повикана от директора, тичаше, за да научи... (в подходящ момент ще разберете какво именно), но трябваше да се блъсне в мене. Горката! Тя нямаше представа какви затруднения ще ѝ създаде тази цицина; защото ударът беше достатъчно силен, за да ми поникне наред челото истински израстък.

Първото нещо, което забелязах у нея, беше изплашената усмивка върху лице на нимфа в служба на непорочната Диана. Нито бялата прес-тилка, нито малко демодираните очила с позлатени рамки можеха да скрият вида ѝ на амазонка с кестенява коса и лешникови очи, която току-що е повалила... глиган.

– Смя се – обясни ми тя, – защото ми викна „благодаря“, преди да те хлопна с вратата.

– Хм! – измънка глиганът с гърлен глас и едва сега видя какво божествено създание го е ударило смъртоносно.

– От душа те моля да ми простиш – изгука тя и ненадейно стана сериозна.

– Хм! – продължи да се брани жертвата, поставила ръка на челото си.

– Наистина съжалявам! И кръв потече. Знаеш ли... някога бях хандболистка.

Този път в гласа на девойката неочаквано прозвучаха нотки на гордост, при все че държеше главата ми и избърсваше нежно цигината с ухаещата си носна кърпичка. Сякаш ми беше казала: „Видя ли каква великолепна цигина успях да направя?“ В този миг като в проблясък почувствувах какво ме очаква, ако се влюбя в подобно създание.

Напълно съм убеден, че един талантлив писател би могъл да напише за тогавашната ми цигина цял роман. Но аз не притежавам необходимия талант, затова ще се спра само на един факт. Беше символична цигина, която ме предупреждаваше, че нейната създателка ще ме накара да страдам. И понеже не съм суеверен, аз видях само една подутина, нежно галена от ухаеща кърпичка, зад която се показваше съблазнителното и опасно лице на Ориана.

– Да те съпровода до здравпункта – предложи ми тя. – Не е далеч.

Естествено, аз веднага се съгласих, макар че беше глупаво да се оставям да ме водят като тежко пострадал. Обаче не намерих по-подходящ повод да удължа срещата.

– Накъде тичаше така? – попита ме тя. – Струва ми се, ти си другарят, който монтира „електронния мозък“.

– Да, казвам се Михня Бърла. Молетронист. На 28 години. Ерген – изпревари ме устата ми.

– Ориана Йонеску – представи се тя, без да посочи други данни.

„Навярно е техничка – помислих си аз. – Но е много красива!“

– Ориана Йонеску... – ненадейно измънках, очарован и непохватен.

– Какво, не ти ли харесва името ми? – попита тя с момчешка дързост.

– О, не – възразих аз. – Макар че Ориана... Тоест Ориана е много странно...

– Не сме отговорни за фантазията на родителите си. Майка ми е учителка по френски език. Харесало ѝ това име и него ми дала. В същност не е чак толкова грозно.

– Не, не е грозно. Дори е много... как да кажа... мелодично. Но

Йонеску...

– Е, сега пък се хвана за Йонеску! Трябва да ти кажа, че има доста знаменити Йонесковци, като се почне с Йон Йонеску и се стигне до Еуджен Йонеску.

– Не съм имал такова намерение... както и да е... Но откъде ме познаваш?

– О, ти си важна личност – прекъсна тя дишането ми и ме хвана подръка. – Дори трябваше да те посетя... Радостна съм, че се запознахме.

– Да, аз съм особено щастлив – пошегувах се и ме прониза тръпка.

– Обаче не ми каза защо тичаше така.

– В същност ти тичаше, аз само бързах.

Лицето на момичето помръкна. Вече не я интересувах. Като забелязах бързината, с която Ориана минаваше от едно настроение към друго, и аз се затворих в себе си. Години наред „се програмирах“ да бъда безразличен към „слабите взаимодействия“, както наричам на „атомокибернетичен“ жаргон интереса към нежния пол. А ето че се оставих като глупак... да ме притиснат с вратата. Току виж, че ми се е повредил някой „транзистор“.

Все пак другарката Йонеску прояви любезност да ме съпроводи до здравпункта (още не можех да се оправям в лабиринта на коридорите). Когато стигнахме, тя ми рече забързано „довиждане“ и отново затича към тайнствената си цел. „Може би в този миг – рекох си мрачен – тя чупи главата на другото и ако проявя малко търпение, ще видя новата жертва.“ Ако знаех истинската причина, заради която Ориана бързаше толкова, щях да бъда не мрачен, а тъжен.

След като видях челото си изкусно украсено с лейкопласт, тръгнах отново към академик Погор. Преди да вляза, погледнах вратата, на която пишеше:

ЛАБОРАТОРИЯ ПО ГЕНЕТИКА
академик Тоадер Погор

За да разберете душевното ми състояние тогава, ще уточня, че още по-категорично, отколкото по време на разговора ми с Граву, бях решил да се върна в Института по молетроника. От това, което ще последва, можете да си извлечете поука, че никога не бива да сте по-решителни, отколкото трябва. Но тъй като на мене ми липсваше тази мъдра поука (благодарение на моя опит вие ще я запомните!), ми беше невъзможно

да съдържа гнева си. Всичко произлизаше от внезапното потискане на парадоксалната и неволна симпатия, породила се в мене. На практика в съзнанието ми се преплитаха две мисли.

Първата беше формулирана категорично, обаче много общо: трябва най-после да приключа с макромолекулите! Втората, макар че будеше съмнения, имаше по-ясни очертания: „Защо искаше да ме посети Ориана? И с какво ли можех да ѝ помогна, та да се радва на срещата с мене?“

Предпазливо натиснах бравата, като инстинктивно си пазех главата. По коридора се низеха няколко лаборатории, разделени с прозрачни стени. На масите с епруветки, реактиви, биологични препарати и микроскопи безшумно работеха изследователите. Наслука отворих пълзящата врата и попитах къде се намира академикът. Посочиха ми една тапицирана врата.

Влязох с известно вълнение в „светилището“. Беше стая на съвременен алхимик, в която много добре обзаведената лаборатория съжителстваше с висока библиотека, покрила две от стените, и с цяла изложба от чертежи, диаграми и портрети на именити учени (някои от тях бяха с бради, следователно достопочтени), които аз за съжаление не можах да разпозная, а имаше дори и легло (по-късно научих, че Погор дни наред прекарва там и денем, и нощем). Обаче в тази стъписваща стая не видях и следа от академика. Вниманието ми беше привлечено от шум, който идваше отдолу. А, да, зад бюрото сякаш мърдаше нещо. Изведнъж забелязах един крак, опънат върху пода; после се чу пышкане и изпод бюрото се появи висок човек, който се олюляваше с куп папки в ръцете.

Първото впечатление, което направих на академик Погор, вероятно беше създадено от лейкопласта, под него се извиваха учудено две вежди, а още по-надолу се хилеха устата. На свой ред и той се усмихна приятелски, но след миг ме забрави и тръгна да търси трескаво нещо в папките. Не го намери. Сърдит се обърна към мене:

– Искаш ли да ми помогнеш, драги?

– На вашите заповеди.

Макар че беше попрегърбен, ученият ме гледаше отвисоко. По отношение на него метафората за макромолекулите губеше всякаква стойност. А може би той беше техният „цар“? Рядка и снежнобяла грива, продълговато лице, големи посивели вежди, рязко очертан нос, висок, с изискана външност, истински образ от платната на Ел Греко.

– Ето, подръж тази стълба, за да се кача. (И ми посочи метална стълба, каквито се използват в библиотеките.) – А, не, по-добре да я държа аз, пък ти се качи. Моите стари стави съвсем са прогнили, а и

изкуствените, направени от силикон, също започнаха да скърцат. (Качих се на стълбата.) – По-нагоре, драги! Хайде, ти си млад. Имаш младежки и естествени стави. Виждаш ли онази дебела папка с лилав етикет? Извади я и ми я подай! Мисля, че там са книгата, които търся.

Изпълних заповедта. На папката пишеше: „Лични документи № 2Ф“.

Академикът бързо развърза папката и разлисти куп пожълтели листа. Като гледах сияещото му лице, ми се стори, че ще повтори знаменитите думи на Архимед, изречени, когато излязъл от банята, но той внезапно затвори кориците и бутна встрани папката, заради която се катерих по стълбата. Вместо „еврика“ ми рече:

– Виждаш ли онова кресло? Приблужи го до това тук, да бъдат едно срещу друго. Извинявай, но съм на 89 години и при моя ишиас трябва да внимавам. Благодаря. Седни сега, млади мой приятелю!

Седнах. Той внимателно отпусна тялото си в другото кресло, наведе се към мене, потупа ме по коленете и се засмя. Спонтанно се засмях и аз. Посмяхме се около две минути, след което той си спомни нещо, навъси се и заповяда:

– Достатъчно! Много се смяхме, може да ми прилошее.

„Днес всички са нетърпимо капризни“ – казах си аз.

– Е, да – въздъхнах вместо отговор и си придадох сериозен вид; налив бях дошъл за преместването ми.

– Не – възрази симпатичният ми събеседник, – ти можеш да продължиш да се смееш.

Прояви великодушието на бивш пушач към човек, който си е запалил цигара.

Но не се засмях повече. Само започнах да мънкам:

– Знаете ли, другарю академик...

– Да, момчето ми, зная – каза той натъжен. – Зная, че цял живот се въртя около един проблем, и сега, когато съм пред прага на десетото десетилетие, все още не съм успял да го атакувам ребром.

Можете да си представите колко слисан го погледнах.

– Аз... – продумах стеснително.

– Болшинството от учените – рече Погор с оттенък на горчивина – не са имали възможност да стигнат до моята възраст. По-голямата част от тях са умрели на 50–60 години. Да не говорим за Абел, покосен, преди да навърши 30, или пък за Еварист Галоа, който, едва навършил 20 години, бил пронизан от куршум. Всички те напуснаха сцената, преди техните идеи да станаха действителност. А на всяко откритие му е

необходим инкубационен период, разбираш ли?

– Аз съм... – успях да удвоя изблика на чувствата, които исках да предам на събеседника си.

– Знам – добави той с досада. – Ти си Бърла.

– Откъде знаете?

– Професор Гряву ми каза, че ще дойдеш.

И отново подхвана разказа си:

– Херц е имал скептично отношение към практическото използване на вълните, открити от него. Осуалд се е усъмнил в съществуването на атома! Понякога умът, който е родил величествени мисли, попада в плен на нещо като склероза и ученият отрича прогреса, за който самият той е спомогнал. Общо казано, ретината на застаряващия човек се втвърдява и той вече не може да разбере младото виждане. Аз имах щастието да стигна до матусалемска възраст, без да платя такъв данък. Артритът, старостта и злополуките засегнаха някои части на тялото ми, но пощадиха ума ми. И все пак каква полза!

Замислих се за миг. И сметнах, че е време да подхвана прекъснатата нишка:

– Дойдох да ви помоля за нещо.

– А, да – рече Погор и се усмихна притеснено. – Кажи, драги!

В този момент ни в клин, ни в ръкав се сетих за Ориана. „Какво ли, по дяволите, искаше да ме моли? Да участвам в театралната трупа или в литературния кръжок?“

– Малко е странно, че идвам при вас – започнах да отстъпвам, вместо да мина направо към темата.

Видният академик се възползва от несръчността ми и подхвана тирадата си:

– Все пак дълголетието ми даде възможност да се запозная с много бележити хора. Колко от моите съвременници могат да се похвалят, че са разговаряли с Димитрий Войнов, с Паул Бужор или Йон Борча? Че са посещавали курсовете на Бабеш, Йоан Атанасиу или Кантакузино? А аз споменавам само няколко от нашите големи биолози...

Пак направи пауза, за да регулира дишането си. Старият учен говореше с удоволствие, макар че положените усилия го уморяваха.

– Дойдох при вас, защото ме изпрати другарят директор Гряву – побързах да кажа в настаналата тишина. – Разговоряхме с него за моето бъдеще...

Сега в същия ритъм трябваше да му кажа всичко, в същност само няколко думи: „Искам да се върна в Института по молетроника.“ Обаче

досадният въпрос: „Какво искаше Ориана от мене?“ – отново изплува от гънките на мозъка ми.

– Да, бъдещето! – продължи Погор. – Все пак е чудесно да наблюдаваш ретроспективно от върха на собственото си бъдеще! Целият път се простира ясно в нозете ти. Но не е ли възможен и обратният път? Не е ли възможно да разгледаш изпитателно бъдещето си още в началото? Не след като си го изживял. Не във вълшебен кристал, нито пък с фантастична машина на времето. – (Признавам, едва сега долових смътно, че „приказливостта“ на стареца има определена цел.) – И не клати глава! Не ми казвай, че не е така!

– Аз... – промълвих, сякаш бях пуснал същата безобидна плоча. – Не съм си клатил главата... Тоест поклатих я, за да разберете, че...

– Разбирам, разбирам! Обаче забелязах, че ме прекъсваш, без да ми съобщиш нещо.

Не повиши тон, обаче едва доловимо напрежение или може би само промяната в стила и насмешливия блясък на очите показваха, че бях успял да ядосам и него.

– Развълнуван съм, другарю академик.

– Какъв кибернетик си ти! – продължи да напада Погор. – Информацията за молекулите, необходими за възпроизводството на човека, възлиза на около 10 на 25-та степен бита¹, а ти едва успя да нанижеш няколко клетки бита, ако могат да се нарекат така възклицанията, които имах честта да слушам. Казваш, че си развълнуван. Хм! Какво е могло да те развълнува? Искаш да си отидеш оттук! Лесно е за казване. Между другото свободен си да тръгнеш, когато искаш. Обаче ще ме натъжиш...

Почувствувах се извънмерно смутен. Този достопочтен учен, който в началото ми се стори малко смешен, се оказа по-ловък от двамата директори, отклонили живота ми в нежелана посока. И защо ще го натъжи моето заминаване?

– Нямам... – продумах, обаче той ме прекъсна.

– Имаш! Не разбираш защо би ме натъжило твоето заминаване. Ще ти кажа, че аз пожелах да дойдеш при нас.

– Без да ме познавате?

– А, възвърна се гласът ти! Е, добре, познавам те. Дори не можеш да си представиш колко добре те познавам! Донеси ми, моля те, папката от бюрото. Да, онази, която взе от рафта. Благодаря. Виждаш ли какво пише тук? „Лични документи“. Отварям я и...

1. Бит, единица за измерване количеството на информацията. Б.а.

С движения на фокусник отвори тежката папка, извади един плик и ми го показа.

– Михня Бърла! – прочетох удивен.

– Да, тук е записана малката ти научна биография. Зная всичко, което е съществено. Бележките, получени на изпитите; работите ти в института; знам също, че имаш страст към ултрамикроминиатюризирането.

– Но защо са ви интересували тези неща, лишени от...?

– А ето още един плик!

На него пишеше: „*Тоадер Погор, на 21 години*“.

– Ще имаш ли търпение да чуеш няколко мисли на младежа, за когото става дума?

– Естествено, другарю академик – отговорих аз и не знам защо ме обхвана внезапна симпатия към човека, който стоеше до мене.

След като си сложи очилата, той взе една тетрадка, начертана с линии, разлисти я и започна да чете: „Проучих книгата на професор Дмитрий Войнов «Принципи на микроскопията». При все че е била публикувана през 1900 година, тази разработка е останала чудесен пътеводител за всички, които искат да усвоят хистологията². Кой са обаче изобщо границите на оптичния микроскоп? Подобен уред може да направи видими клетъчните организми, чиито размери не надминават 0,2 микрона. Това изглежда много в сравнение с възможностите на човешкото око и все пак е твърде малко. Тази разделителна способност³ наистина ни дава възможност да видим голяма част от бактериите, обаче най-малките ни убягват. А освен това самият микроб има сложна структура, на която трябва да направим дисекция. Какво да кажа повече за вирусите! За биологията на микроорганизмите стана необходимо като въздуха създаването на уреди, които да използват лъчи с дължина на вълната по-къса от тази на светлината.“

Погор спря за миг да чете и ме погледна над очилата. Искрено да ви кажа, бях разочарован. С тези исторически баналности ли искаше той да ме съблазни? Почувствах и леко съжаление към него, от което ми стана още по-симпатичен. Нали можеше да ми бъде пращядо. В замяна на това ме заинтригува пликът с моето име. Като оставим настрана другите потайни подбуди, тези неща породиха в мене смътно желание да открива нещо, което да обезсили първоначалното ми решение. Давах си сметка, че ако в този миг ми възложи интересна задача, трудна и поне отчасти

2. Наука за органичните тъкани. Б.а.

3. Минималното разстояние, на което микроскопът може да отдели две точки върху наблюдаваното тяло. Б.а.

свързана с моята специалност, щях да бъда окончателно загубен.

– Това съм го писал преди близо 70 години – обясни старецът. – Младежки химери! В същност това са изискванията на един млад изследовател към техниката от неговото време. За осъществените ми мечти си учил в гимназията. Фактът, че тези мисли биха могли да те отегчат, е доказателство, че човек бързо свиква с всякакво чудо. Но да ти прочета една забележка, която съм записал след няколко десетилетия. „Прегледах записките си от младина. Тогавашните желания са изпълнени. От няколко години изследвам с помощта на електронния микроскоп великолепията на вирусите. Моят уред увеличава стотици хиляди пъти изследваната частица. Разстоянието на отделяне достигна до няколко ангстрьома⁴. Инфрамикробиологията най-после установи, че отровните частици също са сложни организми, а не протеинови молекули. Същевременно имаме възможност да изследваме подробно органичните макромолекули, какъвто е хемоглобинът. Колко е жалко обаче, че под електронния микроскоп могат да бъдат изследвани само организмите, които предварително са се метализирали, следователно са умъртвени!“ По-натък ще чета отгук-оттам: „Създаден бе нов уред, който ми позволява да наблюдавам зародиша, без да го унищожавам. Но увеличаването стига само до 25 000... Браво, физици! Вашият йонен микроскоп, който увеличава двадесет милиона пъти, беше в състояние да фотографира атома, но мене не ме интересува атомът, пък бил той и от злато. Това, което ме занимава, е живата материя.“ Приблизително това е всичко. Какво е мнението ти?

– Хм! Познати неща са.

– Много добре. Харесва ми, когато говориш така! Ако са, както казваш... познати неща, ти нямаш никаква заслуга. Само тази, че си ги изучил. А сега да ти кажа защо те доведох при нас. Искам да те попитам само следното: „Какво можеш да направиш за вечно недоволния Тоадер Погор?“

– Не разбирам – прошепнах аз. – Какво искате да направя за вас?

– Когато попитах за най-способните студенти, завършили факултета по молетроника, ми дадох един списък, в който беше и твоето име. От този списък избрах човека, чиято страст, както ми се стори, съвпаднаше най-много с моята.

– Имате пред вид ултрамикроминиатюризирането ли?

4. Ангстрьом, единица мярка за дължина, равна на една десетмилионна част от милиметъра, по името на шведския физик Ангстрьом. Б.а

– Да, моето момче. Разбрах, че макар и да донесе грамадна полза, пътят на микроскопията засега е затворен и че все пак друг път би могъл да бъде безкрайно плодovit. Може би няма да доживея деня, когато химерата стане действителност. Но съм длъжен да помагам за осъществяването ѝ, доколкото ми позволяват силите.

– Извинете, но не разбрах точно какво искате от мене.

Академик Погор стана и с ръце на гърба започна да измерва с накуцваща походка своята алхимическа лаборатория. Внезапно напрежение ме завладя. След като събра мислите си или след като сметна, че достатъчно ме измъчи, старецът спря пред креслото, на което седях като привързан, погледна ме в очите отвисоко и рече:

– Искам да ми създадеш най-съвършения микроендоскоп. Знаеш ли на какво се позовавам?

– На хапче, което се гълта – отговорих доста грубо аз. – На микрорадиохапче.

– В какви размери смяташ, че можеш да го направиш? – попита ме той практично.

Замислих се. Неочаквано се оказах тласнат към обичайно и все пак непознато предназначение.

– Зависи на каква цел ще го посветите. Ако използваме плаки с фи-ни ленти, като всяка от тях замества един микромодул, могат да се поберат до 100–200 части в кубически сантиметър. В най-добрия случай бих успял да побера в този микрорадиоблок до 600 части.

– За това, което преследвам, е малко – изрече с презрение Погор.

Знаех го, преди да ми го каже. Впрочем споменах плаките с лентите само така, за да му отмъстя. Той защо ме дразни със своите допотопни записки! Освен това долових, че ще започне нещо като надаване, което естествено ме привличаше. Представа нямах колко силно ще играе старецът.

– Ако имате намерение хапчето да бъде по-малко или да побира повече части, бих могъл да използвам плътните схеми. Частите ще бъдат заместени с електроактивни прибавки, включително с безкрайно малкия кристал на полупроводника.

– Мене, Бърла, не ме интересуват твоите технически проблеми – подхвана академикът с известна студенина. – Ти си молетронист, а не аз. В качеството си на клиент те моля да ми съобщиш конкретно какви ще бъдат габаритите.

– Хиляда части в кубически сантиметър.

– Значи 10 на 3-та степен. Ужасно малко!

Той беше прав. Дотогава се забавлявах, сякаш бях забравил молетронните приспособления.

– Още не сте ми казали какви задачи трябва да изпълнява микрохапчето – изплъзнах се умело.

– Ужасно е, Бърла, не разбираш ли? – разгневи се моят „клиент“. – Такова хапче е подходящо за слонове.

Нищо не отвърнах, защото беше явно, че преувеличава.

– Ти ме поставяш пред необходимостта да избирам: малко хапче или такова, което да побира много части. А аз искам двете свойства да бъдат събрани в една и съща „електронна клетка“, но всичко да бъде съвършено.

– Максимална гъстота ще постигнем, ако се опрем на взаимодействието между молекулите и в молекулите.

– Точни цифри искам, Бърла! – заяви властно старецът.

– Е, около един милион части в кубически сантиметър – рекох скромно, въпреки че бях убеден в смайващото въздействие на думите ми.

В същност с това предложение поизпразних чувала си. Знаех, че ако се постарая, мога да създам подобен „интелигентен връх на игла“. Още повече, че имах и някои нововъведения.

Дълбокоуважаваният ми събеседник обаче навъси веждите си и ми направи знак да стана от креслото. Когато се изправих до него, той ме хвана за реверите и ми прошепна като хипнотизатор:

– Дреболии, Бърла! Чуваш ли? Аз искам чрез тебе да започна съревнование с електронния микроскоп. Сега разбираш ли? Чух, че се е стигнало до събирането даже на един милиард части в кубически сантиметър...

– Да, наистина – признах слисан.

– И пак е много малко! 10 на 9-та нищо не значи.

– Но какво...? – произнесох с уважение, примесено със страх.

– Пак ли започваш с многото въпроси!? Способността на човешкия ум е преценена като 10 на 12-та двueleментни единици на кубически сантиметър. Това е минимумът, от който се нуждая. Искаш да си отидеш оттук, за да се посветиш на ултрамикроминиатюризирането. Предлагам ти да осъществиш мечтата си. Сега слушай внимателно! Биологичната има нужда от уред, който да е по-изкусен и по-бърз от най-съвършения микроскоп. Не хапче, както го нарече ти, а „електронен зародиш“, който да се движи в организма, за да ни изпраща информация за най-фините живи структури. Трябва да създадеш приспособление колкото

средно голяма макромолекула, с което да постигнем 10 на 13-та двуелементни единици на кубически сантиметър. Този „изкуствен вирус“ ще има следните способности: ще се движи чрез дистанционно управление, да речем, по кръвен път; ще изпраща образи, които ще се отразяват върху екран; ще предава непрекъснато комплексна информация (налягане, температура, киселинност и т.н.); постоянно ще посочва мястото, на което се намира; ще бъде снабден със защитно устройство против бактериите, които са по-големи от „хапчето“. Разбра ли, Бърла? Приеми казаното сега като епилог на бележките, които ти прочетох оде. Може би това е последното ми желание. Все пак се надявам, че ще побързаш, за да ме зарадваш с осъществяването и на тази ми мечта. Смятам, че бях ясен. От утре ще поемеш новата научна секция. Ще отговаряш за проблемите по ултрамолекулярна електроника. Ще предадеш на професор Гряву работен план и списък със сътрудниците и апаратурата. Когато имаш нужда от нещо, ще идваш при мене.

Старецът ме накаутира.

Неясен и коварен вътрешен глас ми прошепна, че и аз съм станал „макромолекула“.

Още на следващия ден здраво се хванах за работа. По онова време все пак се надявах, че ще прекарам отпуската си на море, но то започваше да се отдалечава на хоризонта.

Може би ще помислите, че след твърде рязката ми раздяла с Ориана не съм пожелал да я видя отново. Лъжете се. Исках да я видя. Трябваше да знам какво имаше да ми казва. Следователно попитах къде мога да я намеря. Очакваше ме разочарование. Ориана беше заминала от Букурещ. Къде ли е отишла? Загадка. Но ме увериха, че ще се върне. Можех да се надявам, че ще науча защо я е зарадвала срещата ѝ с мене. И защо ме смяташе за важна личност. В края на краищата, когато се видим отново, аз наистина ще бъда знаменитост. Думи! Е, ако осъществя „людостга“ на стареца, тогава да, ще бъда като Раймондус Лулус⁵ и няма да съществуват пречки да не позволя на Ориана да ми се възхищава до края на нейния и на моя живот.

Често съм си мислил, че изследователят или артистът е интересен не в момента, когато представя своя разработка или получава награда, а преди това. Естествено, творбата е върховно доказателство за заслугите на един човек. Ала пътищата на творчеството са толкова сложни, че тя понякога не дава истинска представа за живота на твореца. В мига на победата големите вълнения и съмнения, възвишените проблясъци на вдъхновението отдавна са изчерпани. Създателят се е превърнал в обикновен човек. Откровено казано, не всякога успехът е мерило за стойността на дадено изследване. След като открил бактериофага, Феликс Дерей се опитал да лекува болести с помощта на този вирус, който яде бактерии. Трудил се години наред, но без резултат, и едва десет години след смъртта му Никонов осъществи мечтата му.

Забелязвам обаче, че като посещавам академик Погор, се влияя от неговия стил. Накратко, искам да кажа, че техническите подробности на „електронния зародиш“ нямат голямо значение, най-вече за това, че в края на краищата събитията взеха изненадващ обрат. Все пак в тези приключения определена роля имаха и моите усилия.

Може би ще се смеете, но още преди да създам електронната си рожба, аз ѝ измислих име. Обикновено така постъпват всички родители. Впрочем защо да можем да кръщаваме самолет или термоядрен реактор, а да нямаме право да наричаме галено някое приспособление за проучване на човешкото тяло в най-скритите му части? Фактът, че като го

5. Раймондус Лулус (1235–1315), испански мислител, който измислил „машинка на истината“, първия предвестник, макар и неясен, за възможностите на математическата логика и на изчислителните машини. Б.а.

създам, то ще бъде видимо само под електронен микроскоп, не беше в състояние да ми попречи. Така че нарекох го Джеми⁶. Струва ми се, че звучи приятно. Напомня за името на едно от седемте джуджета и отговаря на целта, за която беше създадено: електронен макромолекулярен изследователски зародиш.

По същото време посетих професор Никодим, защото сметнах, че ще имам възможност да подновя старите връзки. Пристигнах радостен, а си тръгнах изненадан и разочарован. Но по-добре да ви предам разговора:

– Е, Бърла, надявам се, че сега си доволен – ми каза бившият ми директор.

– Донякъде. Монтирах „мозък“, а новата задача, която ми поставиха, е интересна и е от нашата специалност.

– Всичко е добре, когато свърши добре – направи извод Никодим. – Впрочем лятото дойде. Взе ли си отпуска да ходиш на море?

– Много мило, че не сте забравили. Ще си взема отпуска. Но имам нужда от вашата помощ.

– Затова ли си дошъл? Не се безпокой. Поговори с Пътрашку да ти осигури място в Мамая.

– Благодаря ви, но предпочитам във „Втори май“ където имам един познат. Не искам никакви необикновени удобства, а най-простите елементи на природата аз, небето, морето и пясъка.

– Пустият му Бърла – засмя се директорът. – Никак не си се променил. Тогава с какво искаш да ти помогна?

– Ще бъда кратък. Другарят академик Погор по иска да създам „електронен зародиш“. (Изброих съответните параметри.) Моля ви да ми разрешите тук да изработя тази дяволия.

– Аха! – кратко рече Никодим и стана сериозен. – Бих могъл да удовлетвориш искането ти, но не ще го сторя.

– Не разбирам. Винаги сте проявявали разбиране...

– Съжалявам, Бърла, но е изключено.

– Чух, че Балота...

– Наистина Балота постигна рекордно съгъстяване, като използва и твоите разработки.

– Следователно трудът ми ще бъде много улеснен.

– А ти защо монтира там, в ИМБ, онзи „мозък“?

– Наистина не разбирам – разгневих се аз, – сякаш го правите

6. От джермен (рум.) – зародиш, кълн. Б.пр.

нарочно, за да ми създавате затруднения.

– В същност условията на облога ще ти създадат трудности – процеди директорът и в този миг не разбрах дали се шегува, или говори истината.

– Облог ли? Какъв облог?! – скочих възмутен. – Успокой се, Бърла! – покровителствено ме посъветва Никодим. Говореше със същия глас, с който се обръщаше към мене на изпитите, когато забележеше, че съм се ядосал от някоя невероятна задача. Понякога измисляше подобни загадки не за да ме „заклучи“ в стаята през ваканцията, а за да ми създаде наслада.

– Успокоих се – отвърнах аз. – Обаче виждам, че съм попаднал в истинска конспирация. Академик Погор ме преследва, както Жавер е преследвал Жан Валжан. Кълбо от тайни се намотава около мене. Изпратихте ме в заточение. Сега ми говорите за облог. И въпреки всичко уверявам ви, че съм спокоен. Мога ли поне да проявя нескромност и да попитам: на какъв облог съм предмет?

– Ще ти кажа всичко. Обаче нещата не са толкова трагични. Като бивш твой професор и директор смятам, че от нашия облог ти би могъл да имаш полза. Ето за какво става дума. Впрочем вече си научил, че академик Погор поиска да му дам най-талантливия млад изследовател от нашия институт. Сега знаеш и какво поиска от тебе. Не беше обикновена задача, трябва да признаеш...

– Да... не... – промълвих аз.

– Принуден съм да се съглася и аз, че нашият любим Тоадер Погор е... опасен човек. Приех споменатия облог, защото чисто и просто бях предизвикан и не съществуваше никаква вратичка за спасение. Беше поставена на карта честта на нашата специалност. Сам ще се убедиш веднага и те моля да ми кажеш честно дали ти би бил в състояние да постъпиш по друг начин.

– Слушам ви – въздъхнах съсипан и се отпуснах в дълбокото кресло.

– С Погор ме свързва приятелство от над четвърт век. Подчертавам, че съм щастлив от честта да бъда между неговите приятели. Сам си се убедил, че любознателен и смел ум действа зад челото на този мъж, който още на младини е познавал почти всички ктитори на съвременната румънска наука, а през цялото столетие блестящо е участвал в невидания прогрес на нашата култура. По времето, когато някои хора приеха скептично кибернетиката, той я приветства ентузиасирано. Винаги ме е поддържал безкористно и авторитетът на неговата дума естествено е

имал голямо значение. От съвместната работа и разговори с мене академик Погор се запозна сравнително добре с нашата специалност. Във всеки случай отлично знае какво може да иска един биолог от молеетрониката.

– И аз забелязах това нещо.

– И така, един ден разисквахме заедно върху проблема за ефикасността на автоматичните изчислителни машини. Знаех, че е приятел на кибернетиката, и се увлякох в хвалби. Даже му предложих да му монтирам един „електронен мозък“. Предложението беше сериозно, но беше само проект, който можеше да се осъществи след няколко години. Обаче в главата на стареца тази мисъл се свързала с друга, а той беше твърде коварен и ме хвана в капана. Докато преди това знаех, че подкрепя кибернетиката, ето че изведнъж се показа съдържан. „Смятам, че се шегуваш – рече той. – Какъв смисъл има да си задръствам института с твоя електронен динозавър! Ако ми са необходими някои изчисления, знам къде да ги изпратя за решаване.“ Възразах му. „Ако те слушам тебе – продължи той, – утре ще трябва да построя в ИМВ и един радиотелескоп. Нали се занимаваме и с изследването на микроорганизмите на Марс. А може да се окаже полезен и един космодрум...“ – рече саркастично в заключение. Нашият разговор се разгорещи. Колкото той се противопоставяше, толкова аз ставах по-настойчив. Отговарях на възраженията му, давах му примери; аз сам му направих предложението за „електронния зародиш“. Накратко, струва ми се, че си позволих твърде дълго да му противореча. „Въоръжи Робинзон със съвременна изчислителна машина, и ще имаш на разположение цяла армия от изследователи – отговорих му аз хиперболично. – И ако машината е добра, можем да се освободим дори и от Робинзон.“

– Досещам се какво е последвало – промълвих тъжно.

– Да, приятелю! За моя изненада той се съгласи да му монтирам „електронен мозък“. А когато се опитах да се измъкна, той ме предизвика да направим облог. Можеш да си представиш...

– Съжалявам ви – рекох трогнат, без да искам.

– Поиска ми списъка, в който беше вписан и ти. Когато те избра, аз се опитах да те спася. Но той ми напомни за Робинзон и с това ми затвори устата. Накратко казано, условията на облога предвиждат сам да се оправяш там. Сам и с това, което си научил досега, с помощта на „мозъка“ и с човешките ресурси, които те ще поставят на твое разположение. Станах от креслото замислен.

– Разбрах, че нямам какво повече да търся тук.

– Постой още малко. В наше време всеки Робинзон има апарат за приемане и предаване. Когато имаш нужда от нещо, повикай ме!

И ми намигна.

– Благодаря – казах аз.

– Нито едно от условията на облога не предвижда, че е забранено да ти изпращаме в ИМБ някои неща.

– Тогава ще ми изфабрикувате тук онази дяволия – неочаквано се развеселих.

– Не, това е изключено. Ще си я направиш сам. Но ние можем да ти помогнем с всички... допълнителни неща.

Допълнителни! Самата дума днес ми се струва една шега. Помогнаха ми изцяло. И не само Институтът по молетроника в Букурещ. Мога да кажа, че почувствувах помощта на цялото човечество. Молетронисти, атомници, химици, микрометалурзи и кибернетици, учени и инженери от Токио и Ленинград, от Париж и Лос Анжелос, от Стокхолм и Пекин редовно ми изпращаха доклади и сведения за най-новите си изследвания. В същност ние се познавахме отдавна, както обикновено се случва между хора на науката. В нашето десетилетие нито един по-забележителен успех не убягва от вниманието на специалиста, жаден да знае последните новости в своя бранш. Веднъж, когато бях в Лондон за обмяна на опит, ми се случи следната смешна история. Група колеги, дошли от всички краища на света, разговаряхме в бюфета. Още не бяхме се представили един на друг, но беседвахме въодушевено по нашите проблеми. И изведнъж чувам да се повтаря едно име, което ми се стори познато. Някакъв младеж от Сидней, който говореше невероятно бързо, цитираше с уважение разработките на Микня Бирла. По дяволите! Този Бирла бях аз. Познавахме ме от отчетите на нашия институт по молетроника. И понеже междувреме бях успял да подобря един от резултатите, споменати от австралиеца, аз му обърнах внимание върху този факт. Представяте ли си изненадата и радостта му, когато разбра, че пред него стои самият Бирла! Впрочем когато моят събеседник ми каза, че се нарича Роберт Макгуш, веднага си спомних за неговите интересни проучвания.

Разказах тази случка, защото тя много добре обяснява невидимите нишки, които ни свързват нас, специалистите на планетата. Обаче заедно с това професионално признание се сдобих и с извъннаушна слава. И до днес не знам точно кой е инициаторът ѝ, но имам известни основания

да се съмнявам, че това е професор Никодим, който вероятно е сметнал, че по този начин ще смекчи донякъде строгостта на облога. Несъмнено новината за облога се е разнесла като светкавица по цялата земя.

Смятам, че само радиолобителите са способни на такива постижения. Един мой приятел, сиреч един ЙО, както наричат румънците, една вечер говорел с някакъв ЧЕ (чилиец), покатерен на планински връх в Андите. Изведнъж се обажда на същата вълна един ВЕ, един канадец, чак от някаква подвижна арктическа станция. Ако познаете какво е предал канадецът, това значи, че сте радиолобител. За невежите съобщавам отговора на задачата: съпругата на моя приятел се върнала в къщи, обаче мъжът ѝ, погълнат от своите електромагнитни „магии“, не чул звънеца. Тогава съпругата отишла у съседа, също обхванат от страстта на радиолобителството. С помощта на полярната мечка нашият ЙО получил съобщението: „Отвори веднага вратата, ако не искаш да те набие жена ти!“

Следователно всички бяха разбрали, че... държавата ми плаща, за да играя ролята на Робинзон. Почти се срамувах, че съм станал предмет на такава известност. При все това симпатиите, които ми засвидетелстваха всички, бяха толкова искрени, че на края се примирих. В същност нашият облог не беше осъдителен; тогава защо да не се радвам на приятелствата, които успях да спечеля с негова помощ?

Тук трябва да направя едно уточняване. Идеята за създаване на „електронен зародиш“ се носеше из въздуха още на времето. Науката и техниката се бяха доближили изключително много до решаването на тази задача. Принципите бяха известни на всички, а всяка направена стъпка бързо се превръщаше в общо благо. Истина е, че съгъстяването на 10 на 13-та двueleментни единици в кубически сантиметър, колкото ми заповяда Погор, представляваше смела цел, даже смайваща. Но успехът на едного щеше да бъде победа на целия научен фронт. Освен това им хареса приказката за Робинзон, която всеки тълкуваше по свой начин. Ето как съвсем неволно можеш да станеш герой на легенда.

Накратко казано, аз може да не съм извънмерно талантлив, обаче безспорно имах голям късмет. Дяволите да го вземат! Като ми мина през ума думата „късмет“, и се натъжих! Та какъв късмет е този! Токущо се бях влю... Но нека оставим гръмките думи, въпреки че „влю...“ ужасно много подхожда, тъкмо защото увисна във въздуха. Все пак в края на краищата Ориана ще се върне. Би било глупаво да не го стори. Ако знаеше, че голяма част от усърдието ми се дължи на нея, несъмнено би се върнала. Безспорно чистият ми ентузиазъм спадна, тъй като ме

ръководеха подбуди, толкова чужди на науката. Смятам се недостоеен за честта да създам Джеми. Но нищо друго не мога да направя за Джеми, освен да стена и да продължа мъките си на творец.

Както знаете, в лабораторията на природата животът се е развил от простото към сложното, от крайно малкото към исполинското. Би било нелепо да си представим динозавъра като предшественик на безгръбначните. В моята лаборатория аз се стремях да се съобразявам с този урок на природата, макар че понякога го погазвах. За мене Джеми значеше динозавър, но само от гледна точка на сложността, тъй като размерите трябваше да бъдат свръхмикроскопични. Напротив, първоначалният модел имаше сравнително огромни размери и множество сложни елементи, за да ми създаде възможност свободно да изследвам функционирането на целия уред. Едва впоследствие с постепенни намалявания щях да стигна до простата, сбита и умалена форма на „електронния зародиш“.

Първият модел на Джеми имаше размерите на грахово зърно. Създаването му не беше трудно. Обаче предварително трябваше да си обзаведа истински цех. В склада ми се получиха апарати, инструменти и материали отвсякъде.

Щедрите букурешки молетронисти ме снабдиха със стотици миниатюрни устройства: кондензатори, съпротивления, трансформатори, токоизправители (всички с представката микро), които бяха необходими за монтирането на моя апарат-джудже. За да мога да работя с тях, поръчах специален микроскоп със свръхчувствителни манипулатори, който беше направен от нашите умели оптици за рекордно кратко време.

Ще кажете, че от граховото зърно до Джеми е изминат дълъг път, и аз няма да ви противореча. Давах си сметка, че използването на микро-модулите, макар и да бяха с представката свръх, представляваше добро начало за предварителната фаза на работата. По-нататък трябваше да прибегна към по-изтънчени и същевременно по-радикални методи, което ме безпокоеше до известна степен, защото такива методи предполагаха много големи усилия. Дотогава обаче имах намерение да вградя в един сравнително намален модел характеристиките, които ми наложи академик Погор. С други думи, исках да изпробвам различните системи на бъдещия „зародиш“: системата за движение, за защита, за анализ на различните физикохимически състояния и на края системата за предаване на събраната информация.

Засега най-големи главоболия ми създаваше именно тази, последната система и най-вече начинът за предаване на образите чрез

телевизия, хванати от „хапчето“ при неговото придвижване. Помогнаха ми обаче няколко германски, японски, американски и чешки инженери, заедно с които успяхме да решим тази техническа игрословица.

Когато Джеми беше завършен в макроскопичен вид, реших да го изпробвам. Брат ми Санду (на 15 години) следеше със затаен дъх (естествено от къщи) перипетиите по сглобяването на електронното грахово зърно. Като чу за успеха, ми рече тържествено:

– Ще се жертвам за науката.

– Мисля, че не ти харесват положителните науки – отговорих му усмихнат. – А и в другите науки не си по-силен.

– Тъкмо затова взех такова решение. Трябва да изкупя греховете си.

– В същност не разбирам какво си бръщолевиш там.

– Да не ме издадеш – осведоми ме Санду за греховете си. – Получих три по физика и четири по математика.

– Тежко ти! Ще се явяваш на поправителни изпити.

– Няма, защото ти ще ме измъчиш с упражнения като миналата година и ще си поправа бележките. Обаче по музика получих десет⁷.

– Кларнетист! – не се сдържах и го нахоках. (Мечтаеше да стане кларнетист в джазов оркестър.) – Ще направиш семейството ни за смях.

– Напразно ме обиждаш. Ще видиш, че ще стана прочут.

– А дотогава се залови да учиш.

– Дотогава – отвърна той величествено – ще се жертвам пред олтар на науката. Четох, че в Америка някои лекарства се изпробват върху затворници. И така, дай ми твоето електронно хапче. Готов съм да го глътна.

Слисах се. За подобно нещо не бях мислил. Сандум гледеше нетърпеливо като куче от вълча порода, което вижда намордника и надушва приключенията в предстояща разходка. Гледах го строго и замислено. На края му казах:

– Имаш психологията и езика на кларнетист от покрайнините на Сингапур. Не се смей, калпав ученик! Преди всичко това, което съм създал, не е хапче. И още нещо, ако трябва да бъде глътнато, не хранопроводът на един ленивец ще има тази чест.

Тези неща му ги казах, докато нахлузвах панталоните и обличах сакото си.

– Имам бели дробове от стомана – възрази ми Сандум.

– Изучи анатомията! – викнах му, запътен към вратата. – Бъркаш

7. В Румъния се прилага десетобалната система за оценка на знанията. Б.пр.

хранопровода с трахеята.

Способностите на първия модел на Джеми бяха проверени в присъствието на директора Гряву, на академик Погор и неколцина биолози и лекари. Разбира се, че този, който глътна хапчето, бях аз. Като спомагателна течност Гряву ми поднесе чаша вино от Мурфатлар, за да отпразнуваме събитието. Перипетиите на капсулата бяха проследени върху екран, който уголемяваше образите, препращани от Джеми. Мога да кажа с гордост, че отразената картина беше великолепна, а цветовете – ясни. Истина е, че пътят, изминат от Джеми в моя храносмилателен апарат, не ми се стори много живописен, обаче лекарите бяха възхитени.

Докато наблюдавах екрана, ме завладяха две чувства: едното необяснимо – сякаш проницателни очи кръстосваха вътрешностите ми, а другото беше причинено от несъвършенствата на капсулата, които откривах с тревога. Казвам „тревога“, защото ми беше ясно, че всяко подобрене щеше да усложни конструкцията, пък аз трябваше да я умалявам десетки и стотици пъти.

Въобще на екрана се отразяваше средата, в която напредваше миниатюрният апарат. Понеже „очите“ (обективите) на Джеми имаха определен градус на движение в своите кухини, понякога забелязвах части от капсулата, както във филм, правен от самолет, можеш да видиш крилото или корпуса.

Може би именно присъствието на „ракетата“, изстреляна в мене, присъствие, което усещах при всяка пречка, причиняваща раздрусване и променяща пътя ѝ, засилваше както това странно чувство, така и съзнанието, че съм създал уред с много дефекти.

Недоволството ми се увеличи, когато в края на заседанието след поздравленията на другите, които предполагам бяха израз на учтивост, Погор ме отведе настрана и ми каза не без ирония:

– Бърла, бих сметнал за чест привилегията да глътна ендосондата, създадена от тебе. Обаче трябва да признаеш, драги, че на моята възраст подобен хап би могъл да ми причини фатално разстройство.

Хап или не, но аз го глътнах. „Важното е – мислех си, – че съзнавам недостатъците на Джеми. Така ще успя да ги отстраня.“ Същевременно разбрах, че няма да съм в състояние да напредвам, ако работя по занаятчийски, както се казва. Необходимо беше да открия нови методи за монтирането на „зародиша“. Първоначално имах нещо като интуиция. Обаче не след дълго проблемът ми се изясни. Това се случи приблизително в периода, в който Ориана се върна в ИМБ.

Новата среща с нея изведнъж ме дари с гигантски криле, вдъхна ми ум, фантазия и изобретателност. По онова време бях склонен да отдавам тези добродетели, добити от простото фотомagnetично съприкосновение с две очи с лешников цвят, на онази недоизказана дума, за която вече споменах. Защото междувременно имах възможността да се примиря (какво сърцераздирателно и сладко примирение!) с мисълта, че съм безвъзвратно влю... Обаче днес – признавам го като възхвала на Ориана – разбирам, че нейната заслуга в създаването на Джеми (на истинския, на необикновения Джеми) се изрази в много повече неща, не само в поражането на една страст, колкото и силна, трайна и нещастна да бе тя.

Време е да заявя открито: Ориана беше надарена с необикновен математически талант. Без този талант не бих постигнал нищо, а една от най-вълнуващите космически загадки вероятно би останала забулена в тайнственост завинаги.

За романтиците от миналото столетие най-привлекателното противоречие у жената е склонността ѝ към крайности: нежност и греховност, както се е изразил и Еминеску в прекрасното си стихотворение „Венера и мадона“. Не мога да твърдя, че това виждане е изчезнало, но ми се струва, че друго преобладава в нашия век. Атомната ера още в своето начало се отъждестви с борбата на човечеството против всичките му окови: социални, политически или чисто и просто геофизически (имах пред вид онези, които ни пречеха да овладеем небето). Бяха разкъсани и веригите, които унижаваха жената. Знаменателен е фактът, че между малкото личности, удостоени два пъти с Нобелова награда, е и една жена: удивителната Мария Кюри, майка на още една носителка на същата награда и в голяма степен създателка на новата ера. Естествено, и представата за романтизма се промени. Поне в моите очи очарователното противоречие у съвременната жена може да се открие в начина, по който тя съчетава конкретността на спорта с най-чистите абстракции. Разбира се, до този извод стигнах благодарение и на Ориана.

Споменах по-горе за необходимостта да открия нови методи за създаването на моя „зародиш“. Днес тях ги смятат за нещо естествено и в

същност бяха наложени от самото развитие на науката. Но тогава пътят, по който трябваше да вървя, ми се струваше неясен и труден. И наистина, когато правех първия модел на Джеми, създадох един електронен апарат, обаче използвах начините за монтаж, прилагани от часовникарите. Въпреки че заместих тяхната лупа с мощен микроскоп, методът в основата си остана пак механичен. Затова казах, че работех занаятчийски.

Как успях да сътворя Джеми по *електронен път*? Като пристъпих към създаването на система, в която електрическите и електронните елементи бяха заместени с молекулярни пластинки. Същевременно трябваше да прибягна към помощта на големия „мозък“, който имах на разположение. Следователно проблемът се състоеше в това – да замисля програмата, чрез която самият „мозък“ щеше да създаде Джеми. Вярно е, че програмирането на електронния мозък беше много трудна работа, но постепенно се убедих в ползата от него. Колкото и да беше гениална моята идея, тя не значеше нищо, ако не бях в състояние да я осъществя. А в онзи момент аз наистина не бях в състояние. Това ми го доказаха непрекъснатите неуспехи, с които завършваха опитите ми да сведа по механичен начин граховото зърно до размери, десет пъти по-малки. На Ориана се падна удоволствието да ми обясни теоретично причините за тези несполуки.

Тя се върна в ИМБ ненадейно, когато почти бях загубил надежда, че ще я видя отново. Изглеждаше изтощена и потисната, което обаче придаваше на красотата ѝ нещо трансцендентно, както биха казали математиците. Само веднъж се опитах да разбера защо е тъжна. Но суровият ѝ и високомерен поглед пресече желанието ми да я разпитвам. В замяна на това научих какво е искала да ме помоли преди. Мнозинството от младите биолози в института усилено изучаваха математика под ръководството на Ориана. Даже бяха започнали да придават на проучванията си все по-точен вид. „Не е ли естествено – попита ме Ориана – наскоро монтираният голям електронен калкулатор да помогне на това значително начинание?“

Предложението ѝ не ме очарова кой знае колко, защото, от една страна, щеше да ми отнеме време, а от друга, ме лишаваше от „мозъка“. Но можех ли да откажа на Ориана? Казах ѝ, че съм съгласен един или два дни седмично да помагам на младите биолози в института. Тя остана разочарована.

– А през останалото време за кого ще работиш?

– За себе си.

– За себе си ли? – рече тя възмутена. – Да не смяташ, че сме те

довели тук, за да монтираш машина лично за себе си?

Възмущението ѝ ми се стори смешно и аз се разсмях.

– Нека да оставим настрана историята с моето довеждане тук...

– Защо да я оставим? И защо се смееш без повод? – разгневи се

Ориана.

– Смя се от яд – казах сериозно. – Но всеки един от нас има право на свои тайни, нали? Видях я как изведнъж се укроти.

– Обаче мога да ти съобщя над какво работя – веднага омокнах аз.

Без да навлизам в излишни подробности, ѝ разказах за задачата, поставена ми от академик Погор. Тя ме изслуша внимателно и видимо заинтригувана.

– Не би ли искал да ти помогна – предложи ми на края.

– Разбира се... би било приятно да работя с тебе – отвърнах смело – Обаче не виждам как би могла да ми помогнеш – довърших аз вече поддържано.

– И аз самата не знам още как точно, но понеже нямаш нищо против, ще те навестявам и ще намеря някакво решение; даже имам план. И нали се разбрахме: два дни през седмицата ще работиш за нашия колектив.

Оттогава тя всеки ден прекарваше в нашата секция поне един час. Първоначално сядаше на табуретката и ме наблюдаваше, като от време на време ме питаше за целта на работата, която вършех, или за имената и предназначението на определени части и инструменти. Разбира се, в двата дни, посветени на младите, Ориана оставаше по-дълго време.

Често си тръгвахме вечер заедно и понякога я изпращах до дома ѝ. Нали имахме толкова важни въпроси за обсъждане! Когато, уморена от работата през деня, вървеше мълчаливо до мене, забелязвах как я обзема особена тъга. Но щом се завържеше по-интересен разговор, а за нея „интересен“ значеше свързан с математиката, умствената активност въздушевяваше Ориана и тъгата изчезваше. С една дума, държеше се като дете, на което са заменили играчките с абстракции.

Една от тези разходки с Ориана се е запечатала силно в паметта ми. Естествено, тема на нашия разговор беше начинът, по който ще трябва да бъде моделиран Джеми. Скоро, след като ми предложи помощта си, Ориана стигна до извода, че единственото ефикасно моделиране на „електронния зародиш“ може да стане по математически път.

Досещате се, че това гледище противоречеше на цялата ми

същност. Не твърдя, че бях заклет враг на математиката. От малкото, което знаете за мене досега, вярвам сте забелязали, че не съм чак толкова глупав. Обаче съществува и един по-изкусен начин да прегърнеш една кауза. То става като при електричеството: един атом се привлича от друг толкова по-силно, колкото по-малко електрони има. Липсата на добра подготовка по математика принудително ме тласна към практиката. И ви уверявам, че съществуват достатъчно... практически доказателства, с които може да се обясни подобно отношение, даже да се оправдае. Не се побоях да предложа и на Ориана някои от тези доказателства. Бях ги обмислил предварително, защото нейната идея (математическото моделиране) ми се струваше, че противоречи на моето (електронното моделиране).

– Мила моя – казах ѝ убедително, – не отричам превъзходството на математиката. Но и тя не е непогрешима и те уверявам, че колкото пъти се е спънала в някоя задача, толкова пъти практиката е съумяла да я реши сама.

– Държиш се така високомерно – отговори ми Ориана, – сякаш всичко, свързано с математиката, за тебе е обикновено и просто...

– Напразно ме обвиняваш – възразих аз. – Ще ти посоча красноречив пример. Един от характерните белези на нашата цивилизация е скоростта. За съжаление обаче теорията за свръхзвуковото движение изостана тъкмо когато беше необходима. Математиците не успяха да намерят интеграла на диференциалното уравнение на Навие-Стокс за вискозните течности. Смятам, че знаеш!

С наслада произнесох израза „диференциалното уравнение на Навие-Стокс“, чиято точност сама по себе си представляваше психологически аргумент. Ориана ме слушаше и се усмихваше мълчаливо.

– Е добре – продължих аз, – инженерите, понеже са нетърпеливи, направиха опитите си върху умалени модели и върху тях изградиха практическите си изводи за движението при нормални размери. Без да се позовава на някой математически способ, техниката си създаде теорията за подобие, а благодарение на нея бяха достигнати скорости от 2000 километра в час.

– Bravo! – поздрави ме Ориана. – Едно и едно прави две.

– Подиграваш ли ми се? – попитах я обиден.

– Даже да бях го направила, пак би било малко в сравнение с твоето изказване. Бих могла да се надсмея над един-единствен кибернетик, докато ти се опита да обидиш цялата математика.

– Az ли?! – викнах, искрено изненадан от нелепото обвинение.

– Дори ако си го направил неволно, ефектът е същия. Примерът, който избра от динамиката на флуидите, е действителен, но не е типичен за прогреса на съвременната наука. Това е един емпиричен случай, който ненадейно може да се окаже полезен, но не е интересен в нашия разговор.

– Не съм съгласен с думата „ненадейно“. Не само във въздухоплаването се прибягва към механично моделиране. На тебе ти се струва, че животът на тези инженери е лек, че им е лесно, така ли?

Нашият спор продължи в същия тон. Защо ли се настъргвах да й доказвам, че не е права, когато много ясно разбирах, че постъпвам глупаво от всички гледни точки? Напротив, не беше ли в мой интерес Ориана да осъществи намерението си и по този начин да остане по-дълго време с мене?

Може би страстта, която влагах в защита на моята теза, беше предизвикана от свенлива гордост, а може би чисто и просто се опитвах с неосъзната хитрост да накарам Ориана да вземе решение и да я тласна към целта, за която мечтаех.

Тя ме слушаше внимателно и сериозно, отговаряше ми спокойно и умно и полека-лека ме извеждаше на брега, към който се стремях и аз. Но пътят ни минаваше през изобилната зеленина на ботаническата градина.

Седнахме на една пейка. Докато Ориана ми говореше нещо, аз я гледах и изведнъж ме обхвана желание да променя темата и да й призная... всичко. Обаче осъзнах, че ако постъпя така, ще изпадна в положението на оператор, който иска да заснеме една кошута в планината и за да я накара да си обърне главата, стреля с пушка. Затова се отказах от любовните признания и продължих да я гледам.

Над нас се спускаше здрач. Отдавна не бях имал възможност да се любувам на природата, и то в такова лирично настроение. А може би отражението, което невидимото слънце хвърляше върху прозрачния седеф на големите и неподвижни облаци, създаваше наистина пленителна гледка. Развълнуван, хванах ръката на Ориана. Потънала в размисли, тя не се отдръпна. Но след няколко минути забеляза постъпката ми, която вероятно беше прекалено красноречива за един чисто теоретичен разговор, и видях, че леко навъси веждите си и се опита да дръпне ръката си. Тогава я пуснах и с невинен израз й посочих величественото свечеряване. Това беше една щастлива диверсия.

– Ах! – възкликна тя. – Много е красиво.

И започна да съзерцава залеза.

– Харесват ли ти облаците? – попитах, решен този път да я прегърна.

Отговорът ѝ ме удиви, макар че беше много „типичен за прогреса на науката“.

– Изключителни са – потвърди тя. – Представих си, че онзи теменужен облак очертава група сфери, и се опитвах да видя дали просто или сложно са свързани.

Кажете и вие: можеш ли да целунеш едно момиче в момента, в който се опитва да разчита в облаците абстрактни пространства?

Не е изключено онзи облак да е бил спасителен за мене. Ако се бях опитал тогава да целуна Ориана, бих разрушил всичко. И не само възлешеството на първата ми любов. Ако бях насилвил нещата, щях да разбера с няколко месеца по-рано, че не бива да храня никакви надежди, защото сърцето на Ориана бие за другиго. А така онази великолепна нощ вместо да намали чувствата ми, ги усили, даже се превърна в космодрум за полетите ми към звездите.

Ориана се отнесе сериозно към задължението си да ми помага при конструирането на Джеми и още в началото започна да го моделира математически в размерите, поискани от академик Погор.

Най-трудното нещо в нейната работа беше да установи аналитичните връзки и диференциалните уравнения, като създаде взаимодействие между електрическите връзки и пространственото разпределение на молекулярната система. Тук си помагахме взаимно. Преди всичко разделихме бъдещия сложен уред на съставните му елементи. На всеки елемент направихме чертеж, въз основа на който бяха намерени съответните уравнения. Както казваше Ориана, в тази игра аз трябваше да изпълнявам ролята на Фарадей, който е описал електрическите явления, без да използва каквато и да е апаратура, а тя – ролята на Максвел, който изразил с уравнения идеите на физиката, а от тях направил извод за съществуването на електромагнитните вълни.

Само след пет дни Ориана притежаваше формулите, които ѝ бяха необходими.

– Сега – заяви тя весело – можем да пристъпим към математическото моделиране на Джеми.

Най-интересното е, че на края нейната идея съвпадна с моята, въпреки че по едно време ми се струваше, че сме в противоречие. Мястото на съвпадението беше именно голямата аналогоцифрова машина, която

бяхме монтирали. И наистина, като подаде на „електронния мозък“ списъка с получените уравнения, Ориана изумително лесно постигна математическото моделиране на Джеми.

Важно беше да узнаем как ще постъпва той при определени обстоятелства. Затова различните условия, както ние си ги представяхме, бяха изразени математически. После, като подложихме нашия модел на новите съотношения, бързо успяхме да научим как ще реагира. И пилотите, поставени в изпитателен апарат за летене, отговарят на въображаеми условия. Но във варианта на Ориана поведението на Джеми беше още по-незабележимо, защото неговите приключения се извършваха само в „електронния мозък“ под формата на уравнения. В сравнение с Ориана аз бях като късоглед човек, даже и сляп: функциите или изчисленията, които за нея имаха конкретно значение и предизвикваха различни възклицания, за мене нищо не значеха. Едва след като се опитах да ми разясни техния смисъл, започвах и аз да долавям нещо. Но въобще фактите ме заставиха да призная, че математическият способ е много по-съвършен от „граховото зърно“.

– Ако успеем да научим „мозъка“ сам да конструира Джеми, ще решим задачата – съобщих на Ориана с шеговит тон сериозното си намерение.

– Това целя и аз – засмя се моята приятелка. – Да видим дали ще успеем.

След като завършихме и изпробвахме математическите характеристики на Джеми, пристъпихме към създаването на конкретната схема. За да научим „мозъка“ как да сътвори Джеми, трябваше преди всичко на нас да ни е напълно ясно как ще изглежда микрокапсулата. Нещо повече, поради невероятно малките ѝ размери беше необходимо да държим под контрол почти всеки неин атом. В тази фаза познанията на Ориана в топологията бяха много ценни.

Топологията или „геометрията на каучука“, както още я наричат, защото се занимава само с относителното разположение на фигурите, а не с тяхната форма и брой, представлява странен и основен дял от съвременната математика. Благодарение на нея успяхме да открием най-простата структура на нашия молетронен зародиш. Познанията по математическа логика (друга област, в която удивителната Ориана беше добре подготвена!) ни показаха как по най-икономичен начин да програмираме Джеми.

Като уточнихме молекулярната система, съобразихме я с различни условия на налягане, температура, влажност и радиации, в които щеше да се движи Джеми.

Постепенно стана ясно, че е необходимо да увеличи броя на хората в секцията. Последователно доведох двама математици, един химик и един молекулярен инженер. Не е нужно да пояснявам факта, че след раждането на Джеми около нас щеше да гъмжи от биолози.

Но засега Джеми все още беше във формата на схема.

Химикът имаше за задача да подбере елементите, от които трябваше да се роди нашият молетронен „ембрион“: германий, силиций, антимон, акрилонитрид, галиев арсенид и така нататък. Също така той определи безкрайно малките количества от всеки елемент. Даже примесите трябваше да бъдат по отношение на основния материал... спектроскопично чисти! На един милион атоми от селен се допускаше един атом цезиев йодид. За да постигнем тези успехи, научихме „мозъка“ да използва класическия метод за имплантация на йони, който му позволяваше да постави всеки атом на съответното място.

В сравнение с многобройните изследвания, направени от толкова хора при проектирането на Джеми, фактическото му създаване от електронната машина беше доста обикновено. Големите усилия бяха положени – както вече споменах – при новото програмиране на „мозъка“, който от изчислителна машина се превърна в конструираща. И тъй като тази операция беше вече завършена, само един час след пускането на „мозъка“ в действие започна да излиза, облечено с „огромна“ разтворима

капсула (колкото таблетка на витамин В-комплекс) дълго мечтаното ни дете, наречено Джеми.

Моето кибернетично животинче в същност представляваше един безкрайно малък агрегат, малко по-голям от бактериофаг. Следователно размерът му беше 200 милимикрона, една петхилядна част от милиметъра. И понеже беше съставен от множество апарати, той приличаше на попово прасе. Вярно е, че напомняше на доста разчленено попово прасе, защото органите му бяха свързани помежду си само чрез приспособленията за ориентиране, монтирано на всеки един от тях. Това беше идея на Ориана, която твърдеше, че в тези размери не е било необходимо Джеми да образува едно тяло. Например самостоятелността на „очите“ (на обективите) улесняваше заснемането от по-голям ъгъл; отделените от тялото лазери по-добре можеха да се прицелят във врага. Вярно е, че тази мнима независимост на частите представляваше известно предимство: повишена гъвкавост и следователно по-леко управляване на системата. В замяна на това ми създаде и доста неприятности – поради затруднението да координирам добре движенията на всички съставни части.

Най-много ме отегчи това, че „органите“ на многокракото електронно същество си пречеха взаимно. Именно това обстоятелство накара един от биолозите да нарече Джеми... изродче. Беше грозен прякор и едва се съдържам да не покажа, че съм се засегнал. При все това и на мене понякога ми идеше да го назова със същото име! Представете си човек, който, вместо да говори, си захапва носа, или пък когато иска да се ръкува с тебе, си завира пръстите в очите ти! Приблизително така се държеше Джеми в началото.

Безспорно основното качество на Джеми беше неговата сила. Природата не беше създала толкова мощен жив организъм с неговите размери. Поне така ми се струваше тогава. И тази сила се дължеше както на металното му тяло, така и на системата за хранене с енергия. В същност бях го снабдил с четири вида инсталации. За движение в неорганична среда имаше съвсем малък ядрен реактор, който съдържаше няколко хиляди атома от радиоактивно вещество. А когато минаваше през жива среда, Джеми можеше да използва било акумулатора от никел и кадмий (тъй като органите на всяко живо тяло създават киселинна среда, то е като електрическа батерия), било едно съоръжение, направено от топлоустойчива пластмаса (то превръщаше топлинната енергия в електрическа). Знае се също така, че при всяко свиване на мускулите или при дразнене на нервите се отделя електрически ток. Молетронните

съоръжения на нашия изкуствен зародиш можеха да увеличават или да намаляват хиляди пъти силата на този ток, както става и при звездовидните и пирамидалните клетки на главния мозък.

Освен присъщата му сила Джеми притежаваше защитни средства: по тялото му бяха поставени серия лазери – като оръдия върху палубата на кораб.

Обаче фактът, че моето многокрако създание можеше да премине невредимо през редица приключения, не беше достатъчен. То трябваше да предава чрез телевизия приключенията си на телевизионния екран. А за това беше необходима светлина. С тази цел му поставих флуоресциращо вещество. Но и това не беше достатъчно.

За да може да предава, Джеми се нуждаеше от „сетива“ и от известна електронна „интелигентност“, въплътена в запаметяващо устройство. Наистина чувствителността му не беше лоша: тялото му беше покрито с голям брой датчици, които с езика на електрическите импулси предаваха най-различни свойства на средата. За съжаление не мога да изкажа същите похвали за „мозъчето“ на моята рожба. Като че ли, когато съм стигнал до него, се е изчерпала фантазията ми и са се свършили материалите. Аз се шегувам, но съм принуден да призная, че „паметта“ на Джеми не съответстваше на останалите му способности. Уви, като цяло моето „дете“ създаваше впечатление на непохватен юнак!

Преди да започне пътешествията си в организма на даден човек, Джеми тренира в различни неорганични среди и посевки.

Първите упражнения бяха прости. Капсулата, която съдържаше електронния зародиш, се хвърляше в съд с дестилирана вода, където се разтваряше. Джеми излизаше от скривалището си като независим водолаз от подводница. Щом се освободеше, тоест щом потънеше, започваше да работи: върху големия екран на телевизора се явяваха образи, предадени от него. Засега те не ни интересуваха много. По-важно беше да проверим плувните способности на Джеми. Опитът се състоеше в това – да прекоси съда, докато стигне до капсула от друго естество, различна от първата. Джеми влизаше в нея, а след изливането на водата от съда тази друга капсула, която в началото беше лепкава, се втвърдяваше. В това отношение моят зародиш се държеше добре. На края беше насочен към топче хляб и той влезе послушно в новото си легло, което след това извадих с пинцета от съда.

След като се убедихме, че в неутрална среда системите за предаване на образи и за придвижване работят правилно, преминахме към по-тежки опити: поставихме Джеми в разяждаща среда. Ненапразно

частите на тялото му, приличащо на попово прасе, съдържаха в състава си атоми от титан: Джеми лудуваше в различни киселини, без да си изпати; по него не се забелязваха следи от корозия. Учудвате ли се? От всичко казано дотук разбира ли се, че видяхме и самия Джеми? Да, видяхме върху екрана образа му, увеличен стотици хиляди пъти. Не очаквахме това „самоснимане“, въпреки че тази възможност произлизаше от самото разчленено тяло на електронния зародиш. Но случи се така, че в един момент едно от очите на Джеми погледна твърде „накриво“ и вместо да покаже заобикалящата го среда, отрази собственото си тяло! И тъй като можехме да направляваме всяка част на Джеми, оттогава често извивахме око-обектив и нашият пратеник в инфрамикроскопичния свят можеше да бъде наблюдаван няколко минути как изпълнява задачите си.

И ето го най-после Джеми при решаващия изпит: опитите за способността му да се сражава. Те бяха извършени в различни среди и култури.

Не вярвам любителите на борби между бълхи, петли или бикове да са имали някога възможност да присъстват на толкова вълнуващи зрелища като това, което ни предложи нашият свръхмалък атлет. Може би само юнакът от приказките е водил подобни битки в двубоя със змея.

Джеми беше поставен да изследва тъкани, тумори, клетки, а по пътя му изпращахме огромни количества неприятели: микроби, бактерии и вируси. Той трябваше да устои на нападенията, а същевременно да заснима и препраща като съвестен телевизионен репортьор цветни снимки от приключенията си.

Присъстваха голям брой лекари, биохимици и бактериолози, които ентусиазирано коментираха събитията. Те също имаха основание да се радват. И най-напредналите методи на електронната микроскопия не създаваха възможност да изследваш толкова подробно и лесно процесите, които се извършват сред микроорганизмите, измервани с милимикрони. Даже самият аз бях длъжен да разбирам от биология, защото в края на краищата аз бях диспечерът на „експедицията“. За да допълня познанията си, започнах да поглъщам томове по бактериология, вирусология и биохимия, което ме измори повече, отколкото целият труд, положен за създаването на Джеми.

Започнах да сънувам вериги от полимери, изомери, виждах се притиснат под планини от водород и сяр, увиснал над бездни, в които клокача аеробни бактерии и макровируси, вклетчени в безмълвна, но ужасна борба с левкоцити и антители. Някои от писателите, занимаващи

се с наука, която подготовка е спряла пред прага на големите томове и трактати, не проумяват, че формулите, научните принципи и техническите термини могат да предизвикат страсти, щастие или кошмари не помалко силни, интересни и завладяващи, отколкото, да речем, гъвкавото тяло на една спортистка или аеродинамичните линии на бицепса на боксьор, замахнал към челостта на противника.

Няма да описвам тук всичките приключения на Джеми. Ще отбележа само тези, станали в деня, в който го подложих на последното изпитание: пътешествието в тялото на човек.

Честта да глътне капсулата се падна на академик Погор. Самият директор на института го предложи.

– Нашият любим и знаменит колега – каза ни Гряву – може да бъде смятан за морален творец на електронния „зародиш“, създаден от колектива на много младия и много талантлив молетронист Михня Бърла. Наскоро чествахме деветдесетгодишнината на академик Тоадер Погор. Не е изключено невидимият „зародиш“ да се окаже един от най-хубавите подаръци, които е получил...

От своя страна дълбокоуважаваният учен, който с твърда ръка държеше нишестената капсула, а в другата – чаша вода, ни каза, видимо развълнуван:

– Мили мои, благодаря на всички и най-вече на Бърла, който изпълни обещанието си. Вашият подарък наистина е най-хубавият. Той увенча мечтите, които съм хранил близо три четвърти век. Това изкуствено животинче е толкова малко, че едва може да бъде видяно дори с най-мощния електронен микроскоп. И все пак именно с фантастично малките си размери то доказва човешката гениалност. Зная, че създаването му не би било възможно без помощта на много поколения учени и техници, без съдействието на световната наука. Обаче ваша е заслугата, че събрахте в едно цяло тези вектори и осъществихте мечтата на всички. Поздравявам ви, приятели, и още веднъж ви благодаря.

След тези думи академик Погор глътна капсулата. Светлините угаснаха. Погледите на всички любопитно се обърнаха към големия екран на телевизора.

Джеми едва изчака да влезе в стомаха на академика и се залови за работа. Погълнатата от Погор течност проникна в капсулата, а Джеми, който беше колкото един бактериофаг и следователно можеше да мине през всеки филтър, побърза да се измъкне от нишестената молекула. Тук трябва да уточня нещо. Наименованието „електронен зародиш“ не отговаряше на действителността, защото в същност Джеми

представляваше електронен „вирус“.

Представлението, което гледахме сега, твърде малко приличаше на последователните му прояви, познати ни от времето на тренировките. Всичко беше много по-сложно и по-феерично в сравнение с опитите с различните среди и култури. Картините се сменяха с бясна бързина, защото бях включил Джеми на голяма скорост. Исках да ни покаже колкото може по-различни аспекти от своето „плаване“.

Главозамайващите новости, които се редуваха върху екрана, създаваха впечатлението за някакъв кошмар. Обаче не беше печален и ужасяващ кошмар като в произведенията на Едгар По или Кафка. Напротив! И колкото да ви се сторят неподходящи тези думи, ще се осмеля да кажа, че бях свидетел на един весел кошмар.

Само в някои от картините на Брьогел Старши може да се види такъв смешен и несъответстващ танц, какъвто гледах аз сега.

Всичко обаче беше твърде действително. Джеми тичаше между клетки, червени кръвни телца, левкоцити, микроби, тъкани; удряше се в стените им; когато те му оказваха съпротива, той се плъзгаше по клетъчната ципа и като влачеше частите на тялото си, проникваше в непоносимо горещата система и бързо се промъкваше през лабиринта на протоплазмата. Дори и тук намираще в какво да се блъсне, защото както рибозомите или микрозомите в цитоплазмата, така и ядрото, даже и ядрото, а и хромозомите бяха по-големи от Джеми. Щом минеше през клетката, изтръгваше се от нея и перипетиите продължаваха. Понякога това бягане с препятствия, което не спираше, ми напомняше филмите на Чарли преди Първата световна война и моето смешно електронно дете пораждаше в мене голяма любов. Изведнъж се сетих, че може да се умори...

– Не можеш ли да го накараш да не тича така, Бърла? – прозвуча гласът на Погор. – Зашеметих се. А не забравяй, че още ще имаш нужда от мене.

Чу се смях. Намалих скоростта на Джеми. Движенията му не бяха вече тъй гротескни.

Картините, предавани от Джеми, не ни позволяваха да видим атомите. В същност това се дължеше на едно несъвършенство в конструкцията. Дори се досетих как да отстраня този недостатък. Но дотогава имах да решавам други належащи задачи. И все пак понякога чрез оптическа измама, предизвикана от пресичането на лъчи (Джеми беше способен „да вижда“ и област с по-къси вълни), ми се струваше за миг, че съзирам очертанятията на много малки тела във въртеливо движение.

Дали бяха атоми? Ако беше тъй, то това наподобяваше явлението на Зигмонди, при което в зоната на полегати лъчи незабележимите пращинки изведнъж стават видими. Картините се редуваха главоломно както в мираж; едно от отраженията ми напомняше нещо познато: сякаш беше някаква странна слънчева система, гледана от голямо разстояние. Едно по-голямо слънце и две по-малки, които образуваха ъгъл над 90 градуса. Дали беше молекула вода?!

Като всеки кинозрител от даден момент започнах да се отъждествявам с героя на действието. И толкова по-тъжен щеше да ми се стори неочакваният му край. Но засега Джеми с гордост показваше силата си. Беше влязъл в кръвоносен съд и ми се стори, че съм в малка лодка, плаваща в огромна червена река.

– Виждате ли – весело рече Погор, – не всичките ми червени кръвни телца имат тънка и гладка ципа, не всички са остарели. Погледнете, моля ви повърхността на червеното кръвно телце горе вляво. Зърнесто е и има големи кръгли дипли. Това значи младост. Тук нещата стават обратно, не както при човека: колкото си по-млад, толкова си по-набръчкан.

Оставих Джеми да пътува, носен от реката на кръвта. Червените кръвни телца бяха тридесет пъти по-големи от него и бързичко го гласкаха по течението. Завидях на съвършенството в природата. Когато капилярът се стесняваше прекалено много, през него можеше да премине само едно червено кръвно телце. Понякога тунелът беше толкова тесен, че за да премине, телцето променяше формата си на двойно вдлъбнат диск и според нуждите вземаше очертанията на камбана, на медуза, на торпила, на парашут, докато каналът се разширеше отново. В сравнение с тази вълшебна пластичност Джеми изглеждаше смешно несръчен, а начинът, по който събираше и влачеше частите си, ме изпълваше със съжаление и донякъде със срам.

Неочаквано в познатата структура на червеното кръвно телце се появи отвратително създание.

– Като че ли е *Spirillum serpens* – каза някой.

Разпознах клетъчните му стени и противните снопчета от реснички. Но това, което в атласа от снимки, направени чрез електронен микроскоп, приличаше на праисторически, вкаменени и мъртви следи, сега беше живо, динамично и изглеждаше все по-опасно, колкото повече Джеми се приближаваше до него. Дебелите като въжета реснички започнаха да се движат около Джеми и да го шибат. И понеже той се движеше с малка скорост, аз се изплаших, че микроскопичното чудовище ще

разпилее частите му. Пуснах в ход лазерите. Сноповете от едноцветна светлина обсипаха неприятеля. Колкото пъти лазерният лъч докоснеше пипалцата на микроба, толкова пъти те се свиваха, обезцветяваха се и ставаха на решето, а там, където лъчът продължаваше да реже, се прекършваха.

Срещата с тази „твар“ ме изпълни с напрежение като криминален филм, но навярно не бях само аз в това състояние, защото щом Джеми продължи пътя си невредим, в затъмнената зала се чу облекчителна въздишка.

Бях чувал за бактериофагите, но никога не бях ги виждал как работят. Сега Джеми ни показа и това. Той плуваше до един микроб, когато някой извика:

– Ето бактериофаги!

Вероятно, ако това възклицание беше произнесено от микроба, в него би прозвучал страхът на мирните европейци от времето на Атила, когато се понасяла мълвата, че нахлуват хуните. Даже този ужас би имал по-голямо основание, защото бактериофагите са свирепи вируси: изяждат бактериите, откъдето идва и името им. Битката беше блестяща, още повече че я наблюдавахме от достатъчно разстояние, за да я виждаме изцяло, но все пак отблизо, за да не пропуснем подробностите. За да можете да си представите какво виждахме на телевизионния екран, ще ви кажа, че на този екран бактериофагите бяха дълги колкото Джеми, тоест около двадесет сантиметра. До тях се простираше микробът, дълъг цял метър.

В първата фаза на нападението бактериофагите, които бяха многобройни, обградиха крепостта. С помощта на опашчиците си те се полепиха по стените на бактерията и на края около нея забелязах само гроздове. Гроздове от флакони с... отрова!

Ако нашият „зародиш“ имаше познания по вирусология, би постъпил по-предпазливо, но невежеството го тласна към собствената му гибел. Наистина инстинктивно, с помощта на някакви ферменти, бактерията разложи протеиновото облекло на нападателите. Обаче истинската заплаха не идваше от протеините. Не обвивката на флаконите причиняваше смърт, а тяхното съдържание, съставено от нуклеинова киселина. Тази киселина (ДНК или РНК) носеше наследствената информация на бактериофага, неговата генетична памет. В мига, в който един от обсадителите инжектира смъртоносната киселина, останалите бактериофаги се спуснаха към други жертви, защото нито един от тях нямаше достъп до клетката на микроба. Само шест минути след като врагът

проби фронта и завладя протоплазмата, в нея се появиха множество сферични телца. Какво се беше случило? Във всяка клетка на бактерията има същинска биологична фабрика. Там, след като копира матрицата, доставена от ДНК в хромозомите на ядрото, РНК в рибозомите, пръснати в цитоплазмата, възпроизвежда протеините, необходими за живота на съответната клетка. И така, в разгърнатата се върху екрана битка бактериофагът беше завладял самата биологична фабрика на микроба. Всички механизми за синтез и за производство на енергия в микроба-хазайн работеха с ускорен ритъм според плановете на натрапника, с други думи, създаваха бактериофаги.

За по-малко от четвърт час се размножиха двеста вирусни телца. Микробът бясно се мъчеше да се самоунищожи.

Не след дълго бактерията се разложи, съвсем се стопи пред очите ни. Най-драматичната борба между тигър и питон или ужасната схватка между два динозавъра ми се струва груба и чисто силова в сравнение с изтънчената биохимична война, водена между бактериофаг и микроб.

По-подробно се спрях на този епизод (той сам за себе си е интересен) най-вече затова, че може да ни помогне да обясним причините за гибелта на Джеми, а и още нещо – да разберем някои бъдещи събития.

След като напусна бойната сцена, описана по-горе, Джеми влезе в един бацил, който се изпречи на пътя му. За мое учудване, ако не и на Джеми, там видях една дузина живи братчета на предишните бактериофаги. Казах, че бях учуден, защото този път тяхното поведение беше съвсем миролюбиво. Бактериофагите спокойно си играеха в протоплазмата и, изглежда, бяха в много сърдечни отношения с бактерията-хазайка. Шепнешком съобщих на един биолог, който седеше до мене, наблюденията си.

– Телцата, които виждаме, са така наречените умерени бактериофаги или профаги. По редица причини живеят в симбиоза с бактерията...

– Значи, бактерията е добила имунитет? – изказах и аз една хипотеза.

– Донякъде – засмя се биологът. – До обратния опит...

„Обратният опит“ бе предизвикан от скоростта на Джеми и завърши с катастрофа. Вероятно бактерията се бе разгневила на неканения гост и впръска в плазмата си някакви ензими, които да го разрушат. Обаче неговото тяло, направено от титан, нямаше основания да се бои. Напротив, бактериофагите, усетили опасността, свалиха любезните си маски и се превърнаха в същински бактериофаги.

След „експлозията“ на бацила екранът на телевизора потъмня от грамадното количество микроорганизми, които гъмжаха около Джеми. Бактериофагите нямаха нищо против него, но тяхната блъсканица го скова, обърка движенията му. От време на време се появяваха светли петна и веднъж ми се стори, че съзирам разпилени части от тялото на Джеми. Видимостта ставаше все по-слаба и на края нищо не се виждаше.

Джеми сега съществуваше само като отделни части, несвързани помежду си и безсилни. Вероятно все пак се беше уморил. И както става в преговарените телефонни централи, неговите линии също бяха блокирали.

Чувствах се потиснат и объркан.

След като светнаха лампите, академик Погор се приближи до мене, хвана ръката ми, погледна ме в очите и рече:

– Няма нищо, момчето ми. Дори и така беше великолепно. Не бива да се обезсърчаваш. Въпреки произшествието в цялата молетронна фауна няма друг екземпляр, който да притежава толкова обемист мозък, както твоето създание...

– Каква полза! – изстенах аз. – Даже и този мозък се оказва недостатъчен.

Джеми беше слабоумен.

За мене последва един лош период. Неприятностите се низеха една след друга. Може би преувеличавам, като казвам, че Джеми беше слабоумен, но онази глупава развръзка ме караше да се съмнявам в принципите. С какво един нов вариант би бил по-добър? Не беше ли погрешно замислена цялата структура на Джеми? Усърдието ми се изпари, най-вече защото човекът, който ме насърчаваше, академик Погор, беше заминал в чужбина на някакъв международен конгрес. Бяха го посъветвали да не отива; беше прехвърлил деветдесетте години. Но той настоял, че трябва непременно да присъства на този конгрес, и тръгнал.

Ориана също беше мрачна (по онова време мислех, че аз съм виновен за тъгата ѝ!). Имах нужда от нейното присъствие, но неумолимо не си признавах и не ѝ казвах защо. Сполетелият ме неуспех ме вбесяваше и унижаваше. Как да ѝ кажа именно сега, че съм влюбен в нея? Бях раздрознителен и непоносим.

След толкова месеци упорит труд не беше зле да си взема най-последната отпуската. Но през ноември не ми се ходеше на море. Мисълта, че

напрасно пропуснах морето, също ме ядосваше. Впрочем дори и да не си признавах открито, няхах никакво желание да се разделям с Ориана. Представяте ли си разочарованието и гнева ми, когато разбрах, че Ориана отново е изчезнала. И пак не можах да науча нищо за нея, къде е заминала, по какви причини отсъстваше от института.

Едно писмо, получено от Погор, ме поутеши.

„Непрекъснато мисля за тебе – пишеше старецът. Дали и Ориана мисли за мене? – запитах се аз. – Обичам те като мое дете. Чувствам, че си огорчен, но нямаш основание. Твоите досегашни резултати не са несполука, а добра победа. Казах го на всички тук на конгреса и те те поздравяват. Възхищават ти се и вървят по твоите стъпки. В науката и в техниката големите открития просто се носят във въздуха. Би било глупаво да не продължиш упорито изследванията си. Действителните победи изискват упорит и понякога продължителен труд. На Ерлих са му били необходими 605 неуспешни опита, за да получи неосалварсана. Калмет се е трудил тринадесет години, докато успее да открие пъргавя, смекчаваша противотуберкулозна ваксина. Всичко се свежда до търпение и изясняване на целта. Затова ти пиша. Искам да добиеш още по-ясна представа за значението на един съвършен «електронен вирус».

През последните десетилетия биологията разкри много от тайните в механизма на наследствеността. В общи черти изяснихме проблема за шифъра, чрез който макромолекулата на ДНК предава генетичната информация. И все пак тъпчем на едно място. Защо? Аз смятам, че то се дължи на факта, че не разполагаме с достатъчно прецизна и фина техника, за да правим изследвания и да работим пряко не само върху гените, но най-вече на всички равнища на ДНК. Следното изчисление ще ти обясни. Една човешка полова клетка съдържа 6,7 милиона гени, а всеки ген – 150 тройки еднакви екземпляра нуклеотиди⁸.

При такива почти невъобразими размери ние не разполагаме с адекватен инструмент, какъвто може да се окаже тъкмо твоят молетронен вирус. Затова ти повтарям да уточниш функциите, които ще изпълнява. Необходимо е да замести най-мощния микроскоп, без да извършва такива сложни и тежки манипулации.

8. Съставни вещества на нуклеиновата киселина, които съдържат фосфорна киселина, един монозахарид (рибоза или дезоксирибоза) и циклични азотни съединения. Б.а.

Трябва да е в състояние да оперира като скалпел не само вирусите, но и вирусните молекули. Неговата по-специална функция ще бъде да приема информацията, предавана от всеки ген, от всяка негова част.

С оглед на това си припомни каква роля е играла радиоастрономията в разбулването на космическите загадки. Сравняването на радиоизлъчванията от различни небесни тела заедно с оптичния им образ разшири границите на нашите познания за Вселената. Не е ли възможно да постигнем подобен прогрес и в микрокосмоса?

Следователно залови се за работа!

С приятелски поздрав:

Тоадер Погор

П.С. Сетих се нещо: не би ли могъл да намалиш тялото на твоята изкуствена животинка в полза на мозъка ѝ? А може би няма да ѝ е необходим мозък, ако го замениш с твоя.“

Дълго размишлявах върху писмото на академика. Общо взето, то беше насърчително и съдържаше интересни неща. Не беше лошо и предложението да намаля тялото на Джеми и същевременно да уголемя мозъка му. Той и без това не можеше да крепи частите си в едно цяло. За решаването на задачата ми беше необходима Ориана и нейната топология. Можех да използвам други математици от института, но изгарях от мъка по нея.

Обаче последното изречение от писмото на Погор звучеше странно, даже ми се стори абсурдно. Как да заместя мозъка на Джеми с моя? Затова ли го бях създал? Затова ли се беше появил в кибернетичния свят? Решително не: старецът се шегуваше. Но аз бях свикнал със сериозните намеци в неговите шегги.

И внезапно проумях. Беше просто, удобно и „на равнището на развитата наука“. Наистина Джеми не се нуждаеше от мозък, по-точно от малък и гламав... За да изпълни отлично желанията на стареца, Джеми имаше нужда от много по-сложен мозък. Голямата електронноизчислителна машина трябваше да поеме „мисловните“ функции на Джеми.

Впрочем това откритие породило друго откритие. Микроскопичната трагедия на Джеми ми изясни нещо, което можех да предвидя, но го бях пренебрегнал, записан от личната съдба на моето творение. Гибелта на Джеми не беше напусто. Огромният електронен мозък пазеше в паметта си опитите на микрокапсулата, а това за мене беше голяма придобивка.

По-лесно беше да направя серия „радиовируси“, отколкото непрекъснато да ги уча как да поскъпват при проучванията си. Големият „мозък“ беше запаметил перипетиите, извършваше изчисленията, правеше съответните изводи и трупаше все по-голям опит. Да не говорим за шеметната бързина, с която можеше да изчисли например траекторията на един снаряд – за по-кратко време, отколкото беше необходимо на снаряда да постигне целта си.

Така проумях, че в същност един Джеми не е достатъчен за „фабриката за интелигентност“ на молетронния „мозък“. Той не само че можеше да установи оптималната стратегия на множество Джеми – вируси, а даже се нуждаеше от това множество, за да изпълни предназначението си. Колкото количеството на получената информация беше по-голямо, толкова по-бързо „мозъкът“ повишаваше „квалификацията“ си и се приспособяваше към различните условия.

Следователно веднага се залових да създам около двадесет брата на Джеми. Отново имах желание за работа.

При все че Ориана не беше до мене, аз се опитах с помощта на друг математик да моделирам математически новия прототип с размери, които бяха десет пъти по-малки от тези на Джеми. Работата протече сравнително лесно. По-трудно беше да се организира следващият етап. Площта в секцията вече беше недостатъчна. Трябваше да поставят на мое разположение и съседната зала, в която бяха инсталирани двадесет екрана. На всяко командно табло имаше по един оператор (биолог, минал през курс по кибернетика), който следеше пътешествията на ултраинфрамикрорадиокапсулата.

По това време се завърна и Ориана. Погор си беше дошъл преди нея и беше щастлив, че отново съм се заловил за работа.

Завръщането на Ориана ме зарадва, но същевременно ме натъжи. Вероятно в себе си съм смятал, че ми принадлежи (понякога любовта е обсебваща), и се чувствах обиден, че замина, без да ми каже.

Беше още отслабнала и изглеждаше тъжна. Дожаля ми и за да не се държа лошо, станах хладен. Обаче тя дойде в секцията и започна да ми задава въпроси, сякаш нищо не беше се случило. Моята студенина се превърна в арктическа. Ориана ме гледаше умоляващо, но като видя, че съм като лунна скала, се ядоса и гордо напусна лабораторията.

Минаха няколко дни, през които душевното ми състояние безпричинно се менеше от любов в отвращение, от примирение в безмилостни присъди. Обхванат от тези противоречиви чувства, все пак един ден следобед изчаках Ориана.

Беше лошо време, в края на есента, валеше ситен дъжд, лапавица. Дълго вървахме мълчаливо, сякаш по този начин искахме да загладим грапавините.

– Защо си дошъл, след като ме прие като луд? – попита ме тя.

– Може и да съм луд – отговорих. – Не „може“, а положително съм – поправих се аз.

– Странно, някога не създаваше такова впечатление.

– Някога! – саркастично се изсмях. – Някога смятах, че сме приятели. След това разбрах положението.

– Какво искаш в края на краищата?

– Отегчавам те, нали?

– Уморена съм.

– Отивам си...

– Не, остани.

Тогава се разгневих.

– Виждам, че си играеш с мене.

– Ти се държиш като болен човек. – Тя се спря и ме изгледа учудено.

– Но не се ли питаш защо съм болен, или луд, или както искаш, го наречи?

– Напротив, питам се – промълви тя.

– В същност няма смисъл да се питаш. Трябваше да го знаеш или поне да се досетиш.

Кипях от яд.

Ориана, която дотогава ме гледаше в очите, леко пребледня и сведе

миглите си. Не ми е ясно как в един миг гневът ми се изпари и станах нежен.

– Толкова ли трудно беше да се досетиш, че те обичам – изрекох, задавен от вълнение. – Когато смятах да ти предложа да ми станеш съпруга, ти изчезна дори без да ми кажеш „довиждане“

Тя отново вдигна очите си към мене и в тях видях съжаление и тъга.

– Прости ми, Михня – измънка и сякаш потрепера от студ. – Прости ми, но аз съм сгодена.

Дъждът продължаваше да вали и аз не разбрах дали по бузите на Ориана се стичат сълзи или дъждовни капки.

Не я потърсих повече. Едва след няколко седмици чух, че била в болница. Разболяла се от пневмония.

С удоволствие си спомням някои разкази, прочетени в детството ми. Бях ги открил в татковия сандък, който беше натъпкан с научнофантастични романи и брошури. Тогава ми станаха известни имената на Едгар По, Жул Верн, Уелс, Ефремов, Лем, Бредбъри. Да не говорим за радостта, която ме обхвана, когато попаднах на подобни творби, писани от румънски автори. Бях любопитен да видя как са се справили с този литературен жанр, който ми се струва най-увлекателен и най-труден. За моя гордост прецених, че са се справили добре. Най-много ми харесваше да чета разкази, в които се описваха срещи на земни жители с извънземни същества.

Спомням си, че от стотиците научнофантастични и приключенски творби, които бях събрал, избрах тридесет-четиридесет тома, които разглеждаха най-вече проблема за „извънземните хора“. Бях ги поставил до леглото си и упорито ги препрочитах.

От някогашните разговори с момчета на моята възраст стигнах до извода, че моят начин на действие никак не е оригинален. Но и тук нещата се случват, както при лотарията. Не си оригинален, когато играеш, но си късметлия, когато печелиш. А както ще видите, аз бях късметлия. Несъмнено четенето на тези разкази и романи допринесе за развитието на моето въображение. „Първите хора на луната“, „Драконовият хор“, „Соларис“, „Метакосмическата стена“, „Баладата на звездите“, „Човекът и призрактът“, „Пленник в сърцето на Галактиката“ – всичките тези астрални измислици създадоха в цели поколения убеждението, че действително съществуват и други мислещи светове. И ето че между тези,

които първи имаха щастието да приемат звездно послание, бях и аз.

Откровено казано, в момента, в който научих за загадъчния лунен лъч, си помислих за възможността той да е бил изпратен от мислещи извънземни същества. Това не беше строго научно твърдение, но и антинаучно не можеше да се нарече. Чисто и просто беше една работна хипотеза, съвместима с духа на космическата ера.

Все пак съществува едно несъмнено доказателство, че не съм бил достоен за щастието, което ме сподари. При все че бях мислил за извънземните същества, не продължих тази своя мисъл. Зарязах я. Ако събитията не бяха ме грабнали, щях да мина покрай тях, без да ги забележа.

Това самоопределение обаче не би било обективно, ако не отбележа и факта, че в работата си съм дребнав, упорит и никога не седоволявам с направеното. С други думи, аз съм от възможно най-страшните началници и единственото нещо, което ме извинява пред другите, е, че съм... симпатично момче. Но за себе си нямам дори и това извинение.

Но нека оставим събитията да се развиват по естествения си път.

По време на усилията ми да създам двата варианта на Джеми бях толкова погълнат от работата и от споменатите душевни вълнения, че сякаш се бях откъснал от останалия свят. Не четях вестници, не слушах предаванията на радиото и телевизията, бях се съсредоточил упорито върху създаването на микрорадиокапсулата.

От случайни разговори с моите колеги бях чул някои подробности за странна случка на Луната, но всичко влизаше през едното ми ухо и излизаше през другото, защото тогава и през ум не ми минаваше, че ще има някаква връзка с моите изследвания. На кратко казано, ставаше дума за следното: група изследователи от една международна звездна база, между които бил и румънският геолог Лучиан Иворяну, станали жертва на необикновено облъчване. Съжалявах за тях, но тъй като в света всекидневно стават стотици странни произшествия, не отдадох голямо значение на съобщението.

Отношението ми се промени след разговора с професор Гряву. Той се състоя, след като бях създал третия вариант на Джеми: фамилията на двадесетте Прови, наречени така, защото имаха приблизително размерите на вирусите и протеините, тоест около 10 милимикрона.

Влязох в кабинета на Гряву разсеян, обладан от желанието да се измъкна по-скоро, за да следя отново приключенията на батальона на Провите.

Директорът стоеше прав, а в едно от креслата седеше елегантен и снажен младеж.

– Михня Бърла... Лучиан Иворяну – представи ни Гряву.

Името на Иворяну трябваше да привлече вниманието ми, но в онзи миг беше изчезнало от мисълта ми случилото се на Луната и понеже младежът беше красив като киноартист, предположих, че е една от новите звезди на студиото в Буфта.

– Мисля, че знаеш кой е той? – попита ме Гряву.

– Предполагам – отговорих двусмислено.

– Ето другарят Иворяну ни предлага възможността да проверим върху него способностите на Прови.

Погледнах глупаво двамата мъже, които стояха пред мене.

– Той от Министерството на здравеопазването ли е? – попитах с намерението да доловя нещо. – Или е изпратен от академията?

Младежът се засмя, а Гряву се ядоса:

– Защо стоиш прав? Седни!

Бях забравил, че не обича да гледа високите хора прави, а седнали.

– Навярно другарят Бърла още не е чел... – каза посетителят. – Да му покажа.

Той бързо съблече сакото си и остана по жилетка, която, изглежда, беше направена от лек метал. После свали и жилетката, а аз, който поне-чих да седна, от учудване останах прав. През ризата на Иворяну се виждаше как прозира сърцето.

След това ми разказа подробности от звездните си патила.

Той изследвал заедно с други двама свои колеги структурата на някакви скални маси върху едно плато на Луната. Правили го десетки пъти и преди това и никога не им се случило нищо, дори не пострадали от метеоритите. Но тоя път само час след започването на работата ги обляла странна светлина. Почнали да бягат от нейните оранжеви лъчи, но станцията, от която тръгнаха, била далече, а светлинният поток се простираше на няколко километра. Това установили допълнително по фосфоресцентната светлина, която се забелязвала няколко дни по местата, засегнати от тези лъчи.

„Лъчевата болест“, ако можеха да бъдат включени в това понятие симптомите на изследователите, започнала със светенето на главата. Лицата на тримата се превърнали в блестящи предмети. Останалата част от телата им била нормална, което доказваше, че облъчването се дължи на прозрачните каски. След няколко дни светенето обхванало цялата глава, врата и стигнало до раменете. Постепенно целите им тела започнали да изпускат странни лъчи.

Естествено, те веднага били изолирани, пратили ги на Земята и ги

настанили в болница за радиоактивни заболявания. Били им предписани най-ефикасните лекарства против облъчването, но резултатите не били тези, които очаквали. В продължение на два месеца тримата мъже продължили да излъчват странната светлина. Тези, които се грижили за тях и ги наблюдавали, започнали да ги посещават в предпазни дрехи и специални маски, защото се установило, че хората, които имали контакт с изследователите, също започнали да светят. Но понеже новите жертви били космонавтите, лекарите и медицинските сестри, те ги изолирали, без да разпространят тайната за случилото се на Луната. Само някои международни форуми знаеха случая и общото мнение беше да не се разпространява новината, докато не се изяснят нещата.

След още няколко седмици светлинното излъчване на засегнатите намаляло, а след това изчезнало. Изключенията били нищожни, но между тях бил и Иворяну.

– Има ли някакво обяснение за това, че не всички са се излекували? – попитах аз.

– Лекарите предполагат, че към края на процеса излъчването се съсредоточава в изкуствените органи.

– Как?! – възкликнах учуден. – Нима вие...

– Да, имам изкуствено сърце – отговори високомерно младежът пред мене. – Преди четири години преживях самолетна катастрофа.

Иворяну остана в ИМБ, а аз се залових с изследването на двадесетте Прови: неговият случай започна да ме вълнува. Директорът на института също прояви интерес към моята работа.

– С помощта на твоите електронни вируси – каза ми той веднъж, когато ме срещна по коридора – ще можем да открием евентуалните изменения в организма под влиянието на тези необикновени лъчи.

Съгласих се, че явлението е безкрайно странно, и обещах, че ще полова всички усилия, за да го изясня.

– Впрочем ти си пример на записан човек – спомни си изведнъж Гряву. – Как е възможно да не си чул за случилото се на Луната?

Погледнах директора с цялото превъзходство, с което разполагах от естествената си височина.

– Чух, но се престорих, че нищо не знам, за да науча повече подробности...

Гряву ме погледна с недоверие и понеже около нас нямаше стол, той измърмори нещо и се отдалечи.

Въпреки че се беше завърнал в страната, академик Погор не се явяваше в института. Беше уморен от пътуването и трябваше да редактира редица доклади и статии във връзка с международния конгрес, на който беше присъствал. Все пак на няколко пъти ме потърси по телефона, за да ме насърчи и да научи новини за работата на секцията.

Малко преди идването на Иворяну бях постигнал известни успехи в изследването на гените и техните съставни части. Даже се бях заловил да съставя карта на генетичните радиосигнали. Но после я заряхах, защото „пуснах“ двадесетте Прови в тялото на селенолога.

Няма да се спирам върху първия етап на тези изследвания, тъй като постигнатите резултати интересуват повече специалистите. Само ще спомена, че физиците установиха, че луминесценцията в сърцето на Иворяну беше предизвикана от неизвестна радиация в космическото пространство, неизследвано дотогава от земните жители.

Повече неща искам да разкажа за Лучиан Иворяну.

Той беше красив младеж, както би се изразил академик Погор. Имаше кафяви очи, черни къдрави коси, трапчинка на брадата, силни челюсти, тяло на атлет и плюс това – светещо сърце. Какво повече да говорим, истинска звезда от цветен спортен филм. Не беше необходимо да слага на трикото си друга емблема освен собственото си сърце.

В началото ми се стори забавен. Но след няколко заседания разбрах, че освен лунните залежи и звездните кораби нищо друго не го привличаше. Не, греша. Най-вече го увличаше блестящото му сърце – като някаква неотменна мисъл. Но приятна. Нямаше момиче в института, което селенологът да не беше... ухаждал.

Тайнствено нещо е човешкото съзнание! В своята професия селенологът беше сила. Следователно човек с тежест. Но в останалите неща лек като аеростат. Но може би нещата не бяха чак толкова тайнствени. Вероятно съществува взаимно проникване между всички страни на нашата душа и не бива да пренебрегваме нито една от тях.

Скоро след това Иворяну ми се стори скучен и отегчителен. Опитах се да го оправдая, като си казвах, че и аз може би му се струвам неприятен, но въпреки това той търпеливо понася да тършуваме из тялото му с помощта на батальона на Провите.

Но много скоро разбрах, че греша. Иворяну ни позволяваше да го изследваме не от любов към науката, а от същата жажда за лесна слава. За него посещението му в института беше нещо като фотогенично

излагане на показ. Правеше му удоволствие.

От около три месеца, откакто се установи, че придобитата от селенолозите луминесценция не представлява фактическа опасност, тези, които все още носеха следи от това излъчване, се превърнаха в обекти на телевизионните репортьори и на филмовите оператори. Вестниците от цял свят си оспорваха правото първи да отпечатаат непубликувани още снимки. И естествено, начело стоеше Иворяну.

Почти изпитах завист. Затова когато забелязах, че по пътя на индукцията и аз съм успял да се сдобия със собствено лъчеизпускане, реших да посетя Ориана. Бях научил, че моята приятелка освен пневмония беше преживяла и психическа депресия. През цялото това време аз ѝ изпращах различни подаръци: парникови цветя (беше настъпила зимата), южни плодове, книги и писъмца, в които се опитвах да бъда колкото може по-забавен. Случаят да ѝ покажа луминесценцията си ми се струваше щастлив и бях убеден, че ще отклони Ориана от мислите ѝ.

Както много често, когато съм замислял нещо с най-добри намерения, и сега сгреших. Щом ме забеляза, Ориана пребледня. Лицето ѝ се изкриви, сякаш едва сдържаше плача си и промълви:

– И ти ли?... Как? Откъде?

Непоносима мисъл блесна в ума ми:

– Да не би Иворяну да е твоят годеник?

Тя заплака тихо. Нямаше нужда от друго потвърждение.

Понечих да си тръгна, но Ориана ме хвана за ръката и ме накара да седна на леглото до нея. Отстъпих от слабост. Да, признавам: Ориана беше моята слабост.

– Мамил те е! – прошепнах разярен.

– Не, мамила съм се – ми отговори тя между две въздишки.

И започна да дрънка врели-некипели за изчисляването на вероятностите, приложимо за предвиждането на един човешки живот. Разбрах, че и в любовта може да бъде приложен с известен успех методът, познат под наименованието „Монте Карло“⁹. Тръгваш от случайни факти и стига до извода за необходимостта от определени състояния и хора.

9. Не за първи път Ориана ми развиваше теорията за вероятностите, приложима при игрите „Монте Карло“, основаваща се върху метода на случайните числа. Б.а.

Не се опитах да я разпитвам. От малкото, което ми каза, разбрах, че по време на отсъствието си от института е посещавала годеника си, насанен в болница за лъчеви заболявания. И понеже и тя започнала да свети, била принудена да остане там, докато изчезнали последиците от облъчването. По този повод, въпреки че все още вярвала в любовта на онзи подлец (този израз е мой!), тя за пръв път се усъмнила в трайността на чувствата му. Обаче второто посещение я убедило напълно: селенологът вече имал дузина годеници. В отношението си към мене тя си призна само една вина: тогава, в дъжда, когато ми каза, че е сгодена, трябвало да рече, че е била сгодена...

Тръгнах си дълбоко развълнуван.

Отидох в института без всякакво желание, защото изпитвах голяма неприязън към Иворяну, дълбоко го презирах и ми беше ужасно трудно да го виждам, без да строша поне една от красивите му челюсти. И това можеше да се случи въпреки съветите на Ориана да се държа възпитано, а два дни по-късно Гряву ми обърна внимание върху значението, което има ендосондирането на селенолога.

– Направих някои проучвания – каза ми директорът. – И научих, че подобни луминесцентни потоци са били отбелязани през последните десетилетия на Земята. Само че досега хората не са попадали пряко под тяхното въздействие. Чудесно е, че имаме възможност с помощта на Провите да изучим въздействието на тези лъчи върху организма.

– Изглежда, че въздействието, за което говорите, не е твърде интересно...

– Думата „интересно“ е неясна, неточна – енергично възрази Гряву. – Някои лекари смятат за интересна сложната, унищожавашата болест. Обаче в други случаи, когато отсъстват тежките симптоми, може дори да не се замислим. Не ти ли се струва странно, че тази така наречена лъчева болест се лекува сравнително лесно? И че след облъчването на цялото тяло след време остават да светят само изкуствените органи? При Иворяну – сърцето, при други – пластмасови зъби и капачета на коляно или силиконови ключици...

И тогава отново си помислих, че онези лъчи са били изпратени от извънземни същества. Споменът за разговора ми с Гряву все пак не намали озлоблението, което пораждаше в мене лекомисленият селенолог.

Накрая взех решение. Отидох в института и наредих да извадят от тялото на Иворяну двадесетте Прови. Операцията беше извършена

лесно. Пациентът държеше в устата си специална капсула, към която бяха отправени инфрамикросондите. Те минаваха през мембраната, която филтрираше само в една посока, и мижеха отново да се освободят тогава, когато капсулата се поставеше в някакъв разтворител.

След като видях микрокосмическия си батальон в безопасност, помолих асистентите си да ме оставят насаме с Иворяну.

– Какво се е случило? – попита ме той изненадан.

– Направих ти честта да ти кажа мнението си на четири очи. Ти си едно нищожество...

– Как...? – смънка той. – Не... разбирам...

– Начинът, по който си се държал с Ориана, показва какъв си.

– Ориана ли? – изрече той и сякаш с мъка си спомни за нея. – А, да, Ориана. Забравих, че тя работи тук. – Той се изсмя: – Влюбен си в нея! Би могъл да ми бъдеш благодарен. Впрочем тя е добро момиче...

– Млъкни – изръмжах разярен, – млъкни, че ще ти изтръгна като ацтеките изкуственото сърце и ще го хвърля на бунището.

Този път го улучих точно в... сурогата.

– Какво безсрамие! – викна той възмутен. – Ще ти покажа как трябва да се държиш с мене.

– Негоднико – викнах аз, – подлецо, ако те спипам още веднъж тук, ще ти строша костите.

Веднага отишъл при Гряву. Той, разбира се, не му позволил да си замине. Обаче Иворяну пощуряваше, щом чуеше или си спомнеше за мене и започваше да крещи, че не можем да го спрем насила.

Уведомен за случилото се, Погор зарязал докладите си и незабавно дошъл в института.

Повикаха ме при директора.

– Какво, по дяволите, си му сторил? – попита ме Гряву в лошо настроение и ми посочи креслото.

– Още нищо лошо не съм му сторил, можете да го попитате – отговорих и си наложих да запазя спокойствие.

– Не искам да имам работа с този кретен! – закрещя Иворяну разгневен.

– Виждате ли – обадих се аз. – Той е луд.

– Скъпи мой – чух да казва Погор, – не се гневи. Ето седни на това канапе да поговорим спокойно. – И дръпна селенолога до себе си.

Старецът започна някаква безкрайна и несвързана реч. Единствено запомняща се подробност беше движението, което Погор повтаряше като тик. На двадесет-тридесет секунди той удряше с длан Иворяну по

светещото сърце.

Селенологът, който беше слушал за знаменития учен, го гледаше смаян. Объркването му стигна до краен предел, когато Погор го помоли да легне на канапето. Селенологът се подчини, смутен от авторитета на академика. Но когато старецът буквално опря коленете си в гърдите на Иворяну, той не можа да се сдържи и запищя:

– Какво искате всички от мене?!

– Ще ти обясня, пиленце – трогателно отговори Погор, без да промени неудобното си и странно положение. – Имам силиконови кости и бих се радвал, ако започна и аз да светя.

След няколко дни Погор ми оказа честта да ме покани в дома си. Не ме прие по халат и чехли, а с фланелка и къси панталони. Коленете му излъчваха видима светлина.

– Как ви се струвам? – попита ме старецът, сияещ от радост.

– Вие сте най-младият деветдесетгодишен човек, когото познавам.

– Да беше ме видял, когато бях на двадесет години! – похвали се Погор. И ми показа в албума със снимки симпатичен младеж-левент в редиците на един футболен отбор.

– Това съм аз. Но какво знаеш ти! Чувал ли си за „Колця“, за „Триколор“? Отбори, не шега! От 1920 година „Кинезул“ седем години подред беше шампион. Но по онова време и баща ти не е бил роден.

После премина към професионални въпроси.

Каза ми, че няма никакво съмнение, че потокът от лъчи е изпратен от мислещи същества от други светове! Именно затова Иворяну представлява ценен обект за изследване. Кавгата с него била неподходяща и той, Погор, ми бил сърдит. Но откакто коленете му започнали да светят, все пак ми простил.

– Едно нещо е ясно – рече старецът и ми показва светещите си колене. – След облъчването на тялото светещите частици веднага се разпространяват из целия организъм, но се съсредоточават само в изкуствените органи или кости. Това се е повторило във всички случаи. Без изключение. Само късоглед човек не би видял в това едно обмислено явление, едно точно програмиране.

Гостувах на академик няколко часа и обсъдихме подробностите на бъдещите ни изследвания.

От следващия ден старецът започна да идва в института всеки ден, за да се подложи на изследванията с двадесетте Прови.

По този начин се избавих от човека с изкуственото сърце.

Докато проучвах тайнствените лъчи, не знам защо си спомних един научнофантастичен разказ, който бях чел в детството си. В него се разказваше за някакъв астронавт, който, придружен от два робота, вършел нещо далече от Земята, на границата с друг свят, чието име напомняше домакински уред, струва ми се, че беше фриджидер¹⁰. Появяването и механичният лаконизъм на говорещите роботи придаваха на разказа известна оригиналност, но авторът имаше друга цел. Той искаше да покаже нашествието на някакви телца, които разяждат метала и убиват и които можеха да представляват послание от еволюирали същества.

За щастие извънземните създания са по-интелигентни, отколкото предполагаша някои писатели от миналите десетилетия. Именно от предвидливостта да не ни унищожат, тези, които ми изпратиха светещото си послание, ни обърнаха внимание върху него и същевременно ни доказаха превъзходството и висотата на своята цивилизация.

Разбира се, не беше изключено посланието да се загуби и несъмнено се е загубило там, където не съществува човечество, способно да го преведе и изтълкува. Но ние бяхме стигнали до този стадий, а фактът, че на края успяхме да разчетем посланието, никак не е изненадващ. Често пъти прогресът в науката протича като игра, разделена на части. Ако си успял да отбележиш точка в новия етап на играта, получаваш удесеторена печалба в сравнение със съответстващата на по-ниския етап. В действителността нещата протичат по-сложно. Като анализира свършената взаимозависимост между явленията, разумът, който е стигнал до по-високо равнище на познанието, даже чрез това си качество има възможността да проучва съществуващите на този етап връзки. Като мина в стадия „радиоактивност“, науката откри структурата на атома, естеството на звездните процеси и т.н. Колкото и ненадейно да е било откритието на Бекерел, то е станало тогава, когато науката е преминала „подготвителния“ стадий. И в нашия случай нещата не се развиха по-различно.

След като доброкачественото лъчеизпускане привлече вниманието ни, следващата стъпка в разкриването на загадката се състоеше в установяването на факта, че чрез квантите светлина се предават определени сигнали.

Междувременно Ориана, която беше оздравяла, поднови работата си. Нашите хипотези я въодушевиха, а малката войска от Прови (които

10. Хладилник (рум.). Б.пр.

сега се бяха увеличили, бяха станали 50) я караше да ме гледа с такова уважение, което буквално ме притесняваше. Къде останаха дните, през които мечтаех да бъда цел на нейното възхищение? Сега исках повече или може би по-малко.

Естествено по въпроса за Иворяну отбягвах да правя каквито и да е намеци. По-късно самата Ориана ми каза, че когато научила за кавгата ми с високомерния селенолог, се засмяла при мисълта, че сме се сбили като два петела за една кокошчица. Но по онова време нищо не знаех. Чувствах се щастлив, че я виждам здрава, че работим заедно и че понякога отправя към мене поглед, чието значение дълбоко ме вълнуваше.

С помощта на електромагнитните регистритори Ориана беше започнала да проучва от математическа гледна точка споменатите по-горе сигнали. Един ден ѝ се сторило, че на отделни места установява очебийни повторения, което подсказваше възможността за изпратено послание. Това беше прелюдията към решаването на проблема.

Странен е фактът, че именно аз, който още в първия миг помислих за извънземни същества, приех с известно съмнение мисълта, че това не са обикновени оптически сигнали, а каскада от частици, всяка от които съдържа цяло послание. Не беше невъзможно, но изискваше такова техническо съвършенство, че като специалист приех, че е почти немислимо.

Погор беше този, който ме убеди.

– Не се поддавай на предрасъдъци! – рече ми той. – Погрешно е да преценяваш бъдещето само през призмата на настоящите успехи. В съревнованието си с природата човекът трябва да стигне поне до нейните постижения. А те все още са смайващи дори в сравнение с това светлинно послание (ако се окаже, че е наистина такова). Един-единствен пример може да те убеди. Знаеш, че генетичната основа на всяка полова клетка се създава от нуклеиновата киселина. В един човешки сперматозоид се съдържат 10×10 на -12 -та степен грама. Сега пресметни колко тежи нуклеиновата киселина, съдържаща се в няколкото милиарда зиготи¹¹ на земното население.

– Около 40–50 милиграма – бързо направих изчислението. – Странно!

– Следователно виждаш ли, че матриците на цялото наше човечество биха могли да се поберат в пространство, по-малко от това, което заема една капка вода.

11. Оплодено яйце, което се получава от сливането на мъжка и женска полова клетка. Б.а.

Обикновено естествените сигнали се изпращат хаотично. За разлика от тях посланието, тоест информацията, изпратена от мислещо същество, предполага съществуването на определени правила. Затова следващата стъпка в нашите изследвания беше да установим правилата в редуването на квантите светлина.

Тук ни помогна една интересна астробиологична хипотеза на професор Гряву. По негово мнение всяко мислещо същество във Вселената трябва да е надарено с чувство за пространство. На нас, земните жители, всички сетива могат да ни доставят някои сведения за естеството на пространството, но тази дейност е най-присъща на зрението. Все пак не биха ли могли да съществуват животни, които да се ориентират в пространството, да речем, чрез ултразвук, като прилепите? Да, обаче по-трудно е да се предположи, че такива създания ще са способни да изпращат космически послания, които изискват използването на електромагнитни вълни. Накратко казано, най-вероятно това беше едно висше извънземно създание с чувство за пространство, изградено върху електромагнитната гама.

Следователно задачата се състоеше в това – да установим честотата, отговаряща на светлинните лъчи, възприемани от нашите очи, така щяхме да видим посланието. Принципът за решаването на този проблем беше отдавна познат. Съвременната техника стигна до парадокса да фотографира... без светлина. Благодарение на този метод може да се работи с невидими лъчи (инфрачервени, ултравиолетови, рентгенови, радиоактивни излъчвания).

Ако предположението на Гряву беше правилно, посланието на непознатите извънземни същества можеше да стане видимо. Обаче за да получим образ, идентичен с изпратения, трябваше да знаем не само съотношението между сигналите, но и ритъма, по който се настройва телевизионният екран. От много редки импулси преминахме към много чести. Като променяхме честотата на импулсите за синхронизиране в една широка гама, наистина успяхме да хванем посланието.

По всяка вероятност то е било изпратено от жителите на някаква планета от съзвездието Касиопея. А касиопейците, нека ги наречем така, разполагаха с неизчерпаема енергия (вероятно термоядрена). С възвишен порив те са искали да съобщят на Вселената: „Съществуваме!“ Затова изпълнили звездното пространство със снопове информация. Вероятно са използвали нещо, подобно на лазера, и са насочили светлинния поток към места, където предполагали, че живеят подобни на тях космически хора.

До известна степен разчитането или, по-точно казано, онагледяването на посланието беше по-малко труд но, отколкото изясняването на загадката, свързана с писмеността на маите или с генетичния код. Не мога да кажа същото нещо за проумяването на посланието. „Текстът“ беше сравнително сбит. Ако се препише с азбуката на който и да е земен език, не би надхвърлил 180 страници на книга с обикновен формат. Интересното е, че първите 100 страници бяха запълнени с някакъв речник. Признавам си, че не успях да разбера дори една четвърт от този речник. Бих казал, че абстракцията на изразите растеше в геометрична пропорция.

Все пак Ориана можа да прочете и да разбере повече страници от мене, защото освен няколкото „илустрации“ в началото, останалата част на посланието представляваше почти само един дълъг низ от математически формули.

Възхищението, което пораждаше в мене умът на Ориана, порасна, когато тя се опита да ми разясни значението на тези „йероглифи“. Удивен я слушах как борави с толкова трудни изрази, много малко от които имаха за мен практическо значение.

– Ето теоремата на Вайерщрас за апроксимиране на непрекъснатите функции чрез полином... Виждаш ли, това трябва да е интегралът на Лебег... Тук има сбито изложение на вариационно смятане, там на тензорно смятане...

На страница 27 ни се предлагаха геометричните аксиоми на Лобачевски, а след две страници бяха разположени риманови пространства.

Ориана коментираше различни изречения от посланието, а аз от време на време откривах някой израз или формула, останали в паметта ми от студентските години. Струваше ми се, че гледам през бинокъл слалом на земната математичка, който тя описваше по заснежените върхове на касиопейското мислене.

Отдавна се бях отказал да търся значението в думите на моята приятелка. Слушах ги като музика на науката, чиито акорди бяха съставени от пръстени, от идеални и хиперкомплексни числа, от групите на Галоа, от асоциативни алгебри...

А едва бяхме стигнали до 39-а страница!

– Не ти ли се струва, че много сбито е дадено? – попитах Ориана.

Тя едва тогава забеляза, че напразно си е хабила думите.

– Какво да се прави – засмя се момичето, – искали са върху ограничено място да кажат всичко, което знаят. Това е предимството, но и недостатъкът на крайните обобщения.

После отново разлисти първите страници на „книгата“ и ми показа една формула:

– Надявам се, че тази я знаеш.

Беше известното уравнение $E=mc^2$.

– Ужасно! – възкликнах. – На най-сгъстените формули на нашия атомен век те посвещават само няколко реда, и то на страница 12-та! Какво ли още имат да ни кажат до края?

За постигнатите успехи нашият колектив, ръководен от академик Тоадер Погор и професор Октавиан Гряву, в който участвахме аз, Ориана и още няколко изследователи, беше удостоен с две държавни награди: едната за създаването на двата варианта ултраинфрамикро-радиокапсули, а другата за улавянето и онагледяването на първото космическо послание.

Наскоро след това събитие се случи друго, еднакво щастливо за мене: ожених се за Ориана. Въпреки че събитията, за които разказах, бяха здраво свързани – основа на нашия живот, – аз съзнавам, че е глупаво да поставям наравно женитбата на двама земни жители с необикновеното послание на касиопейците. И все пак признавам, че що се отнася до степента на щастието, и двете събития оказаха върху мене еднакво въздействие. Положително това е една от слабостите на моето съзнание.

Понеже пълното дешифриране на посланието имаше изключително научно значение, то беше размножено в няколко хиляди екземпляра, които след това бяха изпратени на най-знаменитите учени на нашата планета. Надявахме се, че с техните общи усилия тези тайнствени формули ще могат час по-скоро да бъдат разбрани, изтълкувани и използвани.

В заключение ще припомня думите на академик Погор, които той написа като предговор на посланието:

„Не е изключено посланието, прието от Космоса, да не бъде изцяло дешифрирано нито от нашето, нито от бъдещото поколение. Известно е, че след смъртта на Ферма били открити няколко теореми, които големият математик формулирал, без да ги докаже. Те създали работа на потомците около три столетия. В нашия случай се намираме пред «теореми на Ферма» от космическа величина. От малкото, което е разбрало досега, човечеството все пак може да бъде убедено, че тези формули съдържат основни закони на природата и мисленето.

Нашите посланици са ни изпратили само няколко «конкретни» картини (геометрични фигури, схема на химическите елементи до елемента с пореден номер 217, една снимка, която, както изглежда, показва ядрото на някакъв зародиш, една великолепна панорама на небесния свод, заснет от планетата на касиопейците), но не са ни изпратили свои снимки. Навярно са сметнали, че не физическата прилика е най-подходящата форма за връзка между напреднали в развитието си същества.

Те снимки не ни изпратиха, но ни изпратиха свръхсгъстен и абстрактен синтез на своята цивилизация. Но даже само от тези сбити страници красноречиво се откроява техният духовен портрет, изразител на високоразвит ум, на благородство и стремеж да опознаят Вселената и да бъдат опознати.“

ЕПИЛОГ, СВЪРЗАН ПОВЕЧЕ ИЛИ ПО-МАЛКО С НЯКОИ АНТРОПОМОРФИЧНИ ПРОБЛЕМИ

Може би желаете да научите още подробности относно нашето откритие. Казвам „желаете“, макар да звучи наивно, защото предполагам, че съществуват и хора, които са по-малко любопитни или са по-сдържани. Подобни случаи се срещат по-рядко, но все пак трябва да се съобразяваме и с тях. В същност почти всички, с които имах възможност да разговарям за касиопейците, естествено проявиха интерес към тях. Въпреки че този интерес беше безкрайно различен, а понякога дори странен. Така например един стоматолог ме попита дали моите извънземни същества имат зъби, а един ортопед искаше да знае колко крака имат неговите предполагаеми клиенти. Накратко казано, тези хора изразиха частен антропоморфизъм¹², свързан с различните им професии. По-разбираемо ми се стори поведението на моята баба, която ме разпитваше тревожно за оръжията на касиопейците. За съвременните деца бойните оръжия са музейни експонати, но за старичката, която беше преживяла ужасите на Втората световна война, оръдията и бомбите все още пазеха ужасното си значение. Синът ми, Тудор, който кръсти касиопейците „като-оропейци“¹³, настоятелно искаше да узнае дали имат носове.

На Тудор отговорих сравнително лесно. Не бях сигурен – както му казах, – че „звездният човек“ има нос, но предполагам, че има ноздри, тъй като е аеробно същество, тоест което диша и има нужда от въздух. Въпреки находчивия ми отговор (приканвам всички бащи, които не са астробиолози, да открият нещо по-подходящо) синът ми не беше доволен. Мисля, че той предпочиташе „звездният човек“ да няма нито нос, нито ноздри, а в най-лошия случай да има един или няколко носа без ноздри. Но ноздри без нос биха били неестествени, грозни и излишни.

Спрях се на този пример, за да разберете защо на края станах различен към физиономията, анатомията, физиологията и другите особености на касиопейците. Впрочем становището ми, изглежда, съвпаднаше с мнението на тези, които ни бяха изпратили необикновеното послание.

За това се учудих, когато чух Ориана да ми казва един ден:

12. Схващане, според което извънземните същества трябва да приличат на човека. Б.а.

13. Вероятно „оропейци“ идеше от „европейци“, което показва в действие вродения ни стремеж към антропоморфизма. Б.а.

– Жалко, че авторите на посланието не са ни изпратили и снимка, за да видим външния им вид. Бих се задоволила дори само с портрет на главата.

– Как можеш да проявяваш подобно любопитство? – попитах почти възмутен. – Математичка като тебе, жадна за формули и абстрактни пространства, не бива да се поддава на прозаични неща.

На свой ред и Ориана се възмути:

– Стори ти се, че съм прозаична, защото искам да знам как изглеждат касиопейците, но дори за миг не си помисли, че е прозаично и това, дето се омъжих за тебе...

Зяпнах от учудване.

– И че от любов към тебе станах майка – продължи тя и ме погледна с онзи поглед, на който не мога да устоявам.

Целунах я, както през медения месец, и ѝ отговорих с шеговит глас:

– Може би нашите непознати приятели са се страхували да не ни разочароват. Какво щеше да бъде мнението ти за тях, ако видиш, че са грозни?

– Мили мой – усмихнато ми отговори Ориана, – и ти не си красавец, но все пак те взех за съпруг.

Има редица загадки в историята на Земята, които създават затруднения – подразбира се и работа – на всяко поколение учени. Животът на Омир, развалините в Балбек, съдържанието на Александрийската библиотека, редът и тълкуването на Шекспировите сонети, усмивката на Джокондата – ето няколко от най-известните загадки.

Отсега нататък до известна степен по същия начин ще се развива и разгадаването на външния вид на касиопейците. Но все пак аз вярвам, че изгледите да открием интересни неща и в тази област са по-големи, защото дешифрирането на посланието, когато и да е, може да ни донесе изненади.

Даве и сега ония, които се занимават с този проблем, твърдят, че са стигнали до два важни извода. В същност някои от тях заявяват, че направо били сензационни, защото противоречели на всичко, което се твърдеше досега за възможността да се появи живот във Вселената.

По-надолу ще се спра накратко на тези две открития, като си запазя правото да споделя с вас мнението си за тях.

Първото откритие е свързано с космически проблем. От определени уравнения, включени в посланието, и от снимките на небесния свод,

изпратени от касиопейците, се стигна до извода, че тяхната планета спада към системата, съставена от пет слънца.

Като научи това, Тудор веднага поиска да му кажа какви цветове имат тези слънца, защото беше чул, че в Космоса съществуват жълти, оранжеви и червени звезди, сини свръхгиганти, бели джуджета и така нататък. Съвсем друга беше реакцията на астробиолозите. Щом беше отпечатан докладът, който разработваше и доказваше основателността на споменатата по-горе хипотеза, започнаха да възразяват яростно. Те смятаха, че за да може да възникне живот, абсолютно е необходимо орбитата на разглежданата планета да бъде кръгообразна. Това е основно условие, без което планетата нямало да може да получава равномерно количество топлина и светлина. А поддържането на тази истина автоматично заличаваше от картината на „фаворитите“ всички звездни системи с две или три слънца, да не говорим за повече, защото е ясно, че малките небесни тела, които гравитират към многобройни слънца, би трябвало да имат извънредно сложна орбита.

Второто откритие се отнасяше до естеството на това, което можеше да се нарече „органично вещество“, съставляващо основата на касиопейския живот. Специалистите, привлечени да разчетат посланието, в даден момент сметнаха, че от данните, с които разполагат, може да се направи следният извод: „протеинът“ на тези, които бяха изпратили светлинните лъчи, не беше съставен от въглерод, както е при земните същества, а от... германий.

Възмущението на по-голямата част от биолозите се прояви бързо. Вярно е, че някои теории отричаха правото на въглерода да има върховно превъзходство в живата материя. Даже и на силиция беше дадена тази привилегия. Обаче откъде-накъде германий?! Пред нас се намираше един натрапник, един узурпатор.

По тези два проблема се водеха безкрайни спорове. Хората, на които беше възложено да разчетат посланието, непрекъснато изтъкваха нови доказателства в подкрепа на споменатите тези. От друга страна, астробиолозите, които се бяха противопоставили, постепенно започнаха да свикват със „скандалните“ схващания и като ги приемаха в общи линии, им прибавяха определени пояснения, способни – както казваха те – да увеличат правдоподобността на двете теории. Именно тези обяснения ми се струват знаменателни и затрогващо хуманни.

Да – рече на края групата на споменатите учени, – възможно е планетата на касиопейците да извършва кръговото си движение под влиянието на пет слънца. И въпреки това съответната планета се върти около

едно слънце, което на свой ред се намира в средата по отношение на останалите четири слънца. Следователно чрез комбинации в гравитацията на петте слънца е възможно все пак съвпадение с характеристиките на движението на Земята.

Що се отнася до германия, тук нещата бяха видимо по-прости. Разбира се, между въглерода и германия има различие, което не може да бъде пренебрегнато. Въпреки това, не спада ли и германият към групата на въглерода? В края на краищата можем да смятаме тези два елемента за първи братовчеди, без да допуснем голяма грешка.

В заключение ще си позволя да изразя собственото си мнение, както вече ви обещах.

На мене лично спорът за системата с пет слънца и за германия ми се струва интересен по съвсем други причини. В скоби казано, щом съм убеден, че авторите на посланието действително съществуват, не искам и да знам дали са направени от злато или от мед и дали тяхната планета се подчинява на законите на Кеплер, или се движи в ритъма на валса.

Не мислете, че съм агностик. Вярата ми в безграничните възможности на природата е безгранична. От определена възраст се сдобих с някаква мъдрост, на която самият аз се чудя, но, за съжаление не се вслушвам всякога в нея. Отклоненията ми се отнасят най-вече към дребните, всекидневните въпроси; убеден съм, че в големите проблеми съм последователен.

И така, като се почне с бъбренето на сина ми за „като-оропейците“ и желанието на Ориана да види „лика“ им и се стигне до научните спорове за системата с пет слънца и за германия, всичко това създаде убеждението ми, че хората, които познавам, са закоравели антропоморфисти.

Трябва да признаете, че дотук се старах да съдържам, колкото мога, чувствата си. Но оставете ме да ви кажа: Жители на Земята, вие сте чудесни и аз ви обичам от все сърце. За вашето щастие бих дал и живота си. Но това не ми пречи да видя вашия антропоморфизъм и геоцентризъм, които са скрити лица на себелюбието. А безкрайното високомерие може да ни попречи да разберем истината. Дотогава, докогато сме смятали, че Слънцето се върти около Земята, ние не сме били в състояние да разберем истинското величие на космическата часовникарница.

Все пак нека допуснем, че телата на тайнствените касиопейци наистина са от германий, а над главите им се движат пет разноцветни слънца. Но в разкриването на тези подробности не виждам нищо, което би допринесло да очертаем физическия им облик, а по-скоро възможност да доловим една звездна усмивка: върховен призив към мъдрост и

Ориана, аз и Джеми 1, 2, 3...

разбирателство.

Мили мои касиопейци, боя се, че аз съм единственият земен жител,
който прилича на вас...

1967 г.

КРАЙ

© 1967 Адриан Рогоз
© 1982 Веселина Георгиева, превод от румънски

Adrian Rogoz
Oriana, eu și Gemmi 1, 2, 3..., 1967

Сканиране, разпознаване и начална редакция: Xesiona, 2008
Редакция и форматиране: Борис Борисов, 2008

Издание:

Адриан Рогоз. Цената на бездната
Сборник научнофантастични разкази и новели
Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна
Румънска, първо издание

Преводач от румънски: Веселина Георгиева, 1982
Библиотечно оформление: Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев, 1979

Рисунка на корицата: Текла Алексиева, 1982
Рецензент Спаска Кануркова
Редактор Ася Къдрева

Художествен редактор Иван Кенаров
Технически редактор Пламен Антонов

Коректор Жулиета Койчева

Дадена за печат на 6.VI.1982 г. Подписана за печат на 15.X.1982 г. Излязла от печат
месец 19.XI.1982 г. Формат 70×100/32 Изд. № 1596 Печ. коли 22,50 Изд. коли 14,57

УИК 13,98 Цена 2 лв. ЕКП 95364 21531 5627-45-82

Държавна печатница „Балкан“, София

Adrian Rogoz. Prețul secant al genunii
Editura „Albatros“, 1974

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/9473>]